

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет германської філології і перекладу
Кафедра германської і фіно-угорської філології

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства на тему:
«Особливості перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань
Каті Петровської «Мабуть Естер»»

Студентки Коцюбинської
Катерини Ігорівни
групи МПн 08-21
факультету германської філології і
перекладу
освітньо-професійної програми:
Переклад і міжкультурна
комунікація (німецька мова і друга
іноземна мова)
за спеціальністю 035 Філологія

Допущена до захисту
« ____ » ____ 2022 року

завідувача кафедри германської
і фіно-угорської філології

_____ проф. Шутова М.О.
(підпис) (ПІБ)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор Пилипенко Р.Є.

Національна шкала

Кількість балів: _____
Оцінка: ЄКТС _____

Київ – 2022

MINISTERIUM FÜR BILDUNG UND WISSENSCHAFT DER UKRAINE

NATIONALE LINGUISTISCHE UNIVERSITÄT KYJIW

Fakultät für Germanische Philologie und Übersetzung
Lehrstuhl für Germanische und Finnougrische Philologie

Masterarbeit in Translationswissenschaft zum Thema:

„Besonderheiten der Übersetzung kultureller Realitäten (auf der Grundlage der Kurzgeschichtensammlung von Katya Petrovska "Vielleicht Esther")“

Ausgeführt von der Studentin
der Gruppe MPn 08-21
der Fakultät für Germanische
Philologie und Übersetzung
Kateryna Kotsiubynska

Wissenschaftliche Betreuung:
Prof. Dr. habil. Rostyslav Pylypenko

Kyjiw – 2022

Зміст	
Вступ	4
1. Теоретико-методологічні засади/основи дослідження культурних реалій	6
1.1.1. Історичні передумови дослідження культурних реалій	6
1.1.2. Проблеми класифікації культурних реалій	10
1.2. Лінгвальні та екстралінгвальні особливості відтворення культурних реалій	14
1.2.1. Лінгвальні особливості	14
1.2.2. Екстралінгвальні особливості	16
1.3. Культурні реалії, як засоби відтворення художньої картини світу	20
Висновки до першого розділу	24
2. Аналіз перекладу культурних реалій	26
2.1. Характеристика засобів перекладу реалій	26
2.2. Класифікація мовних реалій	32
2.3. Засоби передачі реалій	40
Висновки до другого розділу	44
3. Практичні аспекти перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»)	48
3.1. Характеристика оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»	48
3.2. Практичні аспекти перекладу культурних реалій на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»	57
Висновки до третього розділу	73
Загальні висновки	76
Додатки А, Б, В	81 ,82, 83
Zusammenfassung	85
Список використаної літератури	90

ВСТУП

Темою роботи є характеристика особливостей перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»).

Цей роман розповідає історію великої сім'ї автора аж до двоюрідного прадідуся, розстріляного 1932 року за політичний злочин, та бабусі її батька, що лишилася сама в окупованому Києві 1941 року, ім'я якої, можливо, було Естер. Книжка швидко знайшла свою аудиторію та визнання в літературній спільноті й уже перекладена 18 мовами. Роман складається з численних коротких епізодів, змонтованих разом так, що зрештою вони складають добре пов'язаний хитромудрий сюжет.

Слід зауважити, що фрагментарність оповіді відіграє неабияку роль у творі й виявляється в розриві хронологічної послідовності, виявленні випадкових зв'язків між предметами, асоціаціях. Оповідачка розкриває читачам історію своєї сім'ї та паралельно історію своєї подорожі, таким чином, закарбовуючи послідовно свої спостереження, спогади та роздуми. Що далі в минуле йде розповідь оповідачки, то менше вона поінформована про долі своїх родичів, що змушує її доповнювати й вигадувати ці спогади.

Чи є межі у фактів, фікції та спогадів, що розкриваються перед нами; а також, чому говорять про пам'ять, як про магістральну тему роману, коли оповідачка не була свідком жодної з описуваних подій (Голокосту та репресій радянської влади). Як у більшості романів третього покоління авторів літератури пам'яті, у досліджуваному нами творі межі між автобіографічно натхненними історіями та ретельно розробленою літературною фікцією розмазуються.

Актуальність теми роботи визначається самою темою роботи та важливістю культурних реалій при перекладі тексту, адже це дає змогу більш точно та повно перекласти текст і максимально зберегти те, що хотів сказати автор у своєму творі.

Метою роботи є дослідження та характеристика особливостей перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуць Естер»).

Для досягнення поставленої мети основними задачами можна вважати наступні:

- Дослідження теоретико-методологічних засад/основ дослідження культурних реалій
- Характеристика історичних передумов дослідження
- Характеристика проблеми класифікації культурних реалій
- Характеристика лінгвальних та екстралінгвальних особливостей відтворення культурних реалій
- Характеристика культурних реалій, як засоби відтворення художньої картини світу
- Аналіз перекладу культурних реалій
- Характеристика засобів перекладу реалій
- Класифікація мовних реалій
- Характеристика засобів передачі реалій
- Практичні аспекти перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуць Естер»)
- Характеристика оповідань Каті Петровської «Мабуць Естер».

Предметом дослідження є оповідання Каті Петровської «Мабуць Естер»

Об'єктом дослідження є характеристика культурних реалій оповідання Каті Петровської «Мабуць Естер».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ/ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ

1. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ

Словами-реаліями називаються перекладознавчі категорії, які відіграють першорядну роль у відображенні соціально-історичного та культурного контексту, надають національного забарвлення. Водночас реалія часто стає каменем спотикання для перекладача, оскільки її правильне витлумачення вимагає виходу за межі тексту в широкий контекст і за текст.

Можна сказати, що реаліями називаються лексеми, що позначають предмети або явища матеріальної культури, етнонаціональні особливості, звичаї, обряди, а також історичні факти або процеси, які зазвичай не мають лексичних еквівалентів в інших мовах.

Р. П. Зорівчак зазначає, що під реалією як перекладознавчим терміном слід розуміти «моно-і полілексемну одиницю, основне лексичне значення якої вміщає традиційно закріплений за нею комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача». Важливо, що поняття реалії є змінною, відносною категорією, яка набуває чіткості при бінарному контрактивному зіставленні конкретних мов і культур. Обсяг реалій мови-джерела постійно змінюється залежно від словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної і духовної культури, що сприймає, від інтенсивності культурних та етнічних контактів відповідних мовних колективів.

О. Чередниченко не цілком погоджується з таким визначенням цієї категорії. Він говорить про реалію як носія етнокультурної інформації, не властивої для об'єктивної дійсності мови-сприймача в певний історичний момент. Таке невелике доповнення вирішує згадані суперечності.

О. Чередниченко зазначає, що аналіз співвідношення реалії з такими поняттями, як інтернаціоналізм, неологізм, безеквівалентна лексика,

діалектизм, термін дав змогу Р. П. Зорівчак подати класифікацію реалій в історико-семантичному та структурному планах.

Переклад реалій вважається частиною великої та важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, яка сходиться, ймовірно, до самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни. Про реалії, як про показники колориту, заговорили лише на початку 50-х років. Л. Н. Соболев у 1952-му році вживає термін «реалія» у сучасному його розумінні і навіть дає йому досить витриману дефініцію. Про реалії також пише Г. В. Чернов, який, проте, переважно користується назвою «безеквівалентна лексика». А. Є. Супрун розглядає реалії як «екзотичну» лексику, а Вл. Россельс намічає деякі з основних рис реалій як перекладацьку категорію. Таким чином, можна з упевненістю заявити, що цю проблему тією чи іншою мірою розглядали всі теоретики перекладу.

Саме слово «реалія» походить від латинського прикметника середнього роду множини *realis*, -e, *realia* - «речовий», «дійсний», яке перетворилося під впливом аналогічних лексичних категорій на іменник жіночого роду. Цим словом позначають матеріально існуючий чи існуючий предмет, нерідко пов'язуючи його за змістом із поняттям «життя»; Наприклад, «реалії європейського життя». Відповідно до словникового визначення, реалією є «будь-який предмет матеріальної культури», «в класичній граматиці різноманітні чинники... такі як державний устрій даної країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв даної мови тощо. з погляду їхнього відображення в даній мові», «предмети матеріальної культури, що служать основою для номінативного значення слова» [1; 2, с. 786; 3, с. 25].

У перекладознавстві терміном «реалія» позначають слова, що називають згадані предмети і поняття.

Реалія-предмет має широке значення, яке далеко не завжди укладається у рамки реалії-слова, будучи елементом позамовної дійсності. Реалія-слово як елемент лексики даної мови є знаком, за допомогою якого такі предмети можуть отримати своє мовне обличчя.

На думку, С. Влахова та С. Флоріна, термін «реалія» у значенні «реалія-слово» досить міцно зміцнився у перекладознавстві; «реалія» - це лексична (чи фразеологічна) одиниця, а чи не позначається нею об'єкт (референт) [4].

Відсутність чіткості в термінології, що вживається перекладачами та теоретиками перекладу, лінгвістами та лінгвокраїнознавцями щодо цього поняття вимагає хоча б приблизного з'ясування змісту реалії як перекладацького терміну.

Іншою формою реалій є скорочення (абревіатури), що є, по суті, стягнуті в одне слово номінативні поєднання.

Говорячи про форму реалій, слід згадати також їх фонетичний і графічний образи. Вирішення питання про форму запозичення реалії залежить від того, чи фігурує вона у словниках мови перекладу чи ні. Словникові реалії входять до лексичного складу мови перекладу і, отже, мають певну форму, офіційно зафіксовану правилами фонетики і орфографії цієї мови. Отже, транскрибуючи реалію, перекладач має насамперед звертатися до словників.

Більш стрункому визначенню поняття «реалія» перешкоджають і помітні розбіжності в термінології. Відомий поет-перекладач Л. Пеньков, наприклад, фактично прирівнював реалії до поняття «безеквівалентна лексика» у трактуванні Є. М. Верещагіна та В. Г. Костомарова; А.А. Реформатський називав реалії варваризмами («іншомовні слова, придатні для колористичного використання при описі чужих реалій та звичаїв»).

На думку С. Влахова та С. Флоріна, у літературі найчастіше зустрічаються терміни «безеквівалентна лексика» та «екзотична лексика» і поряд з ними (у тому ж чи близькому значенні) – «варваризм», «локалізм», «етнографізм», «алієнізм», «фонові слова», «коннотативні слова», «слова з культурним компонентом», «пробіли», або «лакуни». Всі ці поняття мають спільні риси: певне національне, історичне, місцеве, побутове забарвлення, відсутність еквівалентів у мові перекладу і щодо деяких - іншомовне походження. Щоб спростити завдання і уточнити семантичне коло «реалії», необхідно спочатку «відсіяти» терміни в значеннях, що знайомі та

закріпилися за ними, а також ті, які можна було б взагалі елімінувати як непотрібні синоніми.

У розумінні С. Влахова та С. Флоріна реалії - «це слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу та чужі іншому; будучи носіями національного та/або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідностей (еквівалентів) у іншій мові, а отже, не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу».

2. ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ

Мова є тим, що є тим, що лижеть на поверхні життя людини та культури, тому починаючи з ХІХ ст. (Я. Грим, Р. Раск, В. Гумбольдт, А.А. Потебня) і по сьогодні проблема взаємозв'язку мови та культури є однією з центральних у мововеденні. Перші спроби вирішення цієї проблеми є у працях В. Гумбольдта (1985), основні концепції якої можна знести до наступного:

- Матеріальна та духовна культура відображаються у мові
- Будь-яка національна культура відображається у мові особливим баченням світу, тому мові притаманна відповідна народу внутрішня форма
- Внутрішня форма мови є відображенням народного духу та його культури
- Мова є опосередкованою ланкою між людиною та оточуючим світом.

Концепція В. Гумбольдта отримала відображення у працях А.А. Потебні «Думка та мова», у працях Ш. Баллі, Ж. Вандрієза, І.А. Бодуена де Куртезе, Р.О. Якобсона та інших дослідників.

На цей час відомі численні класифікації слів-реалій. Тематичну класифікацію слів-реалій ми бачимо у В.С.Виноградова. Він виділяє такі рубрики:

- Побутові реалії (житло, одяг, їжа, види праці, грошові знаки, музичні інструменти, народні свята); кімоно (Японія), ноги (Росія); хата (Росія), сауна (Фінляндія); аршин (Росія), рубль (Росія) скальд (Ісландія)
- Етнографічні та міфологічні реалії; Дід Мороз (Росія), троль (Скандинавія), пагода (буддизм), мечеть (мусульманство); реалії природного світу (тварини, рослини, ландшафт); фіорд (Норвегія), прерія (Латинська Америка), савана (Африка); ендеміки: секвоя, баобаб, кенгуру;
- Реалії державного устрою та суспільного життя (актуальні та історичні); вігі та торі (Англія), більшовики (Росія);
- Ономастичні реалії – антропоніми (імена, прізвища відомих особистостей, що вимагають коментарів), топоніми, імена літературних героїв інших творів, назви музеїв;

- Асоціативні реалії – вегетативні символи, анімалістичні символи, колірні символи, фольклорні, історичні та літературно-книжкові алюзії, мовні алюзії (Виноградів 1978).

Реалії поділяються на п'ять основних груп:

- Абсолютні (повні) реалії - слова, що зустрічаються лише в одній культурі, в одній мові. Це власні імена (особливо географічні назви, назви фірм, свят, національних страв, звичаїв, предметів одягу, казкових та міфологічних персонажів, напоїв тощо)

- Часткові реалії – безеквівалентна лексика, хибні друзі перекладача. Збігаються лише частково за значенням. Це слова з культурним підтекстом, що несуть у собі фонову інформацію

- Структурні реалії (структурні екзотизи)

- Реалії, які не мають мовного еквівалента, але мають понятійний еквівалент

- Слова з конотаціями, що мають еквіваленти.

Реалії, що увійшли до української з інших мов, зазвичай позначають:

- Власні імена;
- Монети;
- Посади та позначення осіб;
- Деталі костюма та прикраси;
- Страви та напої;
- Звернення та титули при іменах.

Пітер Ньюмарк також пропонує свою класифікацію так званих «cultural words» (культурно-специфічних слів), за описом яких слід можна зробити висновок про ідентичність цих культурно-специфічних слів з реаліями. Пітер Ньюмарк виділяє наступні групи культурно-специфічних слів (реалій):

I. Екологія

II. Матеріальна культура (артефакти)

1) Їжа

2) Одяг

- 3) Будинки і міста
- 4) Транспорт
- III. Соціальна культура
- IV. Організації
 - 1) Політична і адміністративна
 - 2) Релігійна
 - 3) Мистецька
- V. Звички і поведінка.

Як будь-яка класифікація одиниць, що не піддаються надто чіткої «регламентації», і дане поділ реалій (за А. Є. Супруном) на основі кількох показників значною мірою умовно і схематично, не претендує ні на абсолютну повноту, ні тим більше на остаточну закріпленість окремих одиниць за відповідними рубриками. Існують і інші класифікації реалій (С. І. Влахов та В. С. Флорін).

Ця класифікація слів-реалій є досить повною, вона охоплює багато сторін життя національної спільності.

Але слово-екзотизм має повністю затемненою формою, і його семантика може виявитися тільки через контекст: «Я ще бігав босоніж і грав у бабки» (О. М. Сомов. «Кікімора»). - "Ich lief noch barfuss und spielte Babki" (переклад К. Павлової). Тільки з поєднання з дієсловом "spielen" читач може здогадатися, що "Babki" - це гра.

Але найчастіше мінімальний контекст не розкриває семантики екзотизму. Тоді перекладачеві доводиться або вводити коротке додавання тексту, щоб прояснити понятійну ситуацію, або супроводити текст примітками.

А.В. Федоров, говорячи про можливості перекладу слів-реалій, що фактично зустрічаються в усних та письмових перекладах, зводить їх до чотирьох основних випадків:

- Транслітерація або транскрипція (повна або часткова) – безпосереднє використання даного слова, що означає реалію, або його кореня в написанні літерами своєї мови або у поєднанні із суфіксами своєї мови;
- Позначення відповідного предмета на основі елементів та морфологічних відносин, що вже реально існують у мові - у своїй основі це описовий переклад;
- Використання слова, що означає щось близьке (хоч і тотожне) за функцією іншомовної реалії, інакше, уподібнює переклад, уточнюваний в умовах контексту;
- Гіпонімічний або узагальнено-приблизний переклад, при якому слова вихідної мови, що позначають видове поняття, передаються словом мови, що називає поняття родові (Федоров).

2. ЛІНГВІАЛЬНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ

2.1. ЛІНГВІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Розглядаючи мову як культурний код нації, лінгвокультурологія розвивається в антропоцентричній мовознавчій парадигмі. Дослідження мови в людині та людини в мові – ключовий момент сучасної лінгвістики, оскільки мова становить багатовимірне явище, яке не можна зводити лише до вивчення мовних проявів. Людина як вимір власного пізнання і пізнання світу створює у свідомості певний антропоцентричний порядок, зрозуміти який допомагає мова [5, с. 6]. Увага лінгвокультурології спрямовується на одиниці мови, які набули символічного, еталонного, образно-метафоричного значення в культурі, узагальнюючи результати людської свідомості, значення, зафіксованого в легендах, міфах і традиціях певного народу. Такі мовні одиниці, за визначенням Г. Д. Томахіна, називаються мовними реаліями і становлять основу лінгвокультурної парадигми нації як сукупності мовних форм, що відтворюють категорію ментальності в етнічному, соціальному, історичному та науковому аспектах [5, с. 5].

Сучасна мова, по-перше, неоднорідна, по-друге, далека від класичної мови, що існувала 3 століття тому. Зміни відбуваються насамперед у лексиці, однією з найбільш мобільних частин мови: виникають нові явища, які треба позначити, а старі набувають нові назви.

Реалії знаходять певне місце на афористичному рівні, включаючи словосполучення, фразеологізми, прислів'я, приказки, крилаті вирази. Соціокультурний аспект функціонування лінгвокультурних реалій в англійській художній літературі та їх відтворення українською мовою.

Мовна форма реалій різноманітна в кожній мові, відтворює особливості менталітету нації і на лексичному рівні, рівні словосполучення, і на рівні дискурсу [5, с. 6]. Культурологічний компонент слова-реалії може виступати в ролі критерію в побудові типології мовних одиниць-реалій. За місцем

культурологічного компонента у структурі лексичного поняття мовні одиниці-реалії можуть бути класифіковані на чотири типи.

Перший тип – культурологічний компонент, тотожний денотативному значенню слова реалії, домінуючи над його предметними ознаками. Реалії цього типу – етноспецифічні, безеквівалентні.

У групі другого типу реалій культурологічний компонент становить одну із семантичних долей структури слова, надаючи йому особливого культурологічного змісту. Тут ідеться про існування різнопланових автохтонів у структурі значення слів із міжмовним поняттям. Реалії такого типу можна вважати частково еквівалентними за наявністю схожих і розбіжних ознак у мовах [5, с. 7]. Культурологічний компонент може знаходити місце у структурі конотативного аспекту значення слова та бути тотожним його конотативному значенню, утворюючи ще одну групу безеквівалентних реалій.

Лексичний фон слів міжмовного поняття високопродуктивний у формуванні нових словосполучень-реалій завдяки присутності в ньому культурологічного компонента значення у формі додаткових автохтонів.

Завдяки наявності культурологічного компонента у фонових знаннях слів можна виділити четвертий тип реалій – реалії-словосполучення, які відтворюють певні аспекти ментальності нації.

Лінгвістичний статус мовних реалій в аспекті їх структури відзначений наявністю культурологічного компонента у структурі значення, який є необхідним складником структури. Реалії є компонентом фонових знань, необхідних для розуміння тексту. Фоновими знаннями прийнято вважати соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності і відбиті у мові даної національної спільноти. Саме у реаліях найяскравіше виявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові. Реалії можуть бути обмежені рамками навіть окремого колективу або установи. Реаліям властивий і часовий колорит [6, с. 2].

2.2. ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Останнім часом найбільшу увагу дослідників привертають питання щодо причин появи нових слів у мові та рушійних сил, які зумовлюють еволюцію мови. Це питання намагалися з'ясувати багато дослідників. Переважно мовознавці звертали увагу на екстралінгвальну зумовленість появи нових слів. Серед них Л. І. Баранникова, Ю. М. Гордєєв, Є. В. Розен. Менше, хоч і досить активно, досліджувалися внутрішні чинники розвитку нових лексем. Їм присвятили праці такі дослідники, як У. Ш. Байчура, С. С. Волков, О. В. Сенько, Д. М. Шмельов. Слід зауважити, що більшість мовознавців мають традиційний погляд на розвиток мови та появу нових слів. Вони переконані, що нові лексеми виникають як під впливом екстралінгвальних, так й інтралінгвальних чинників у їхній взаємодії. Подібної думки дотримуються О. С. Ахманова, П. А. Будагов, В. К. Журавльов, Л. П. Крисін, В. З. Панфілов, Є. Д. Поліванов.

Характерною особливістю мови української періодики кінця ХХ століття є активізація мовленнєвих новотворів – okazіоналізмів. Збільшення кількості okazіоналізмів у мові газет та журналів пов'язане з тим, що українська мова переживала якісно новий етап розвитку, спричинений демократизацією та лібералізацією суспільства.

Екстралінгвальними чинниками є чинники, які перебувають поза межами мови. Під екстралінгвальними чинниками розуміють усю «сукупність надзвичайно різноманітних імпульсів, що йдуть із навколишнього середовища й пов'язані насамперед з особливостями історичного розвитку суспільства, переселеннями та міграціями, об'єднанням і розпадом мовних колективів, змінами форми спілкування, прогресом культури та техніки тощо» [7, 220]. Для їхнього позначення в мовознавчій літературі є ціла низка термінів: екстралінгвальний чинник, екстралінгвальний детермінант, екстралінгвальний стимул, екстралінгвальний параметр, зовнішній імпульс, зовнішня причина, комунікативний стимул та деякі інші. Найбільш вживаним серед них є термін «екстралінгвальний чинник».

Серед екстралінгвальних чинників можна виділити соціальні, історичні, культурні, естетичні, виробничі чинники, що визначають специфіку розвитку науки, техніки, культури, специфіку політичних стосунків, тобто й специфіку розвитку всього суспільства. Вплив екстралінгвальних чинників на розвиток мови особливо яскраво проявляється в періоди соціальних зрушень. Для України – це утворення незалежної держави й пов'язані з цим соціальні, економічні, політичні та культурні перетворення, які відбуваються в суспільстві в епоху становлення та розбудови молодшої української держави. Насамперед слід звернути увагу на демократизацію усіх галузей суспільного життя в Україні та початок і подальше поширення процесів державного будівництва, відродження української мови як мови української нації та її утвердження як державної мови. Здобуття державою незалежності, набуття українською мовою державного статусу, поява багатопартійності стали тією рушійною силою, яка призвела до змін на всіх рівнях соціального життя. З'явилася можливість повідомляти й відкрито обговорювати не лише події, які відбувалися в минулому, а й сучасні перетворення в політиці та економіці країни. Звісно, подібні зміни не могли не позначитися на розвитку мови, насамперед на її лексичному складі, оскільки мова живе й змінюється з розвитком суспільства, вона не тільки підпорядковується йому, а й впливає на нього.

Період 90-х років ХХ століття характеризується зміною мовних смаків носіїв мови, які відзначаються відмовою від певних стереотипів та штампів і прагненням відшукати нові засоби вираження, насичені образністю, емоційністю й відповідною тональністю. Про це свідчать сучасні процеси у сфері номінації, які свідчать про істотну активізацію виражальних можливостей української мови як дієвого засобу мобілізації творчої енергії суспільства. Цим можна пояснити появу оказіональної лексики, яка є засобом інформаційного впливу не лише на емоції читачів, їхню психіку, а й на їхнє інтелектуальне сприйняття, на їхню світоглядну та громадську позицію, яка виявляється в ставленні до певних осіб, фактів та подій суспільного життя:

велосипедизація, екс-СРСР, зюгановець, лідерчукізм, лукашенківщина, постчорнобиль, по-пустовойтенківськи, суперзірковість, тризубація, югославізація, Юхимгейт тощо. Наприклад: Видно, що КВКавці перейшли кордони й, окрім внутрішніх проблем, їх стали хвилювати зовнішні, оскільки до біллоклінтонівського секс-скандалу різні команди зверталися неодноразово.

Екстралінгвальні чинники нерівноцінні за своїм характером, інтенсивністю та результатами дії. Найбільше та найкраще досліджено мовознавцями соціальні чинники, оскільки вони пов'язані із суспільною діяльністю людини, змінами у світі явищ, речей, роботою людського розуму, результатами пізнавального процесу людини, її соціальною свідомістю. Суспільство може існувати, функціонувати й розвиватися лиш за умови соціальної взаємодії між його членами, оскільки тільки так може відбуватися взаємний обмін інформацією, який сприяє розвитку й удосконаленню суспільства. У зв'язку з цим будь-які події потребують свого відображення в мові.

Вплив екстралінгвальних соціальних чинників проявляється в зміні продуктивності та актуалізації певних словотвірних типів. Це зумовлюється соціальною потребою, тобто потребою носіїв мови в тих чи інших лексичних одиницях з тією чи іншою семантикою словотвірних елементів. Наприклад, високою продуктивністю відзначаються суфікси -ець, -івець зі значенням «послідовник або прихильник кого-небудь чи чого-небудь» або «особа за приналежністю до організації, політичного угруповання, тощо»: вітренківець, лук'яненківець, приватбанківець, рухівець, удовенківець; суфікси -изаці́, -ізаці́ на означення опредмечених процесів: африканізація, узбекизація, чеченізація, югославізація; суфікс -щин-, що позначає сукупність рис. Малопродуктивними є суфікси -изм, -ізм, що позначають схильність до чогось: блондинізм, лукашизм; суфікс -іад: гетьманіада, кучміада, Суворіада; суфікси -ан (орфографічно -ян), -ик: злагодянин, рутянин, фестивалістика.

Серед префіксів особливою продуктивністю відзначається, наприклад, префікс супер- зі значенням “особливий, надзвичайний” або “найбільший за розмірами”: суперактор, супервагон, супертоп-модель, супер-шоп. Непродуктивними або малопродуктивними є префікси без-, не-, недо-: безкучміст, неангел, нелюбитель, недоратифікація.

Ще одним екстралінгвальним чинником виникнення okazіоналізмів є комунікативний. Його слід розуміти як суспільну потребу в чіткій, лаконічній та інформативній комунікації, яка б надавала експресивного відтінку й мала відповідну силу впливу. Цей чинник зумовлений недостатньою насиченістю мови словами у зв'язку з прискоренням сучасного ритму життя та інтенсивністю процесів, що відбуваються в ньому. Відповідно до цього з'являються такі okazіоналізми як двіртер'єр, дзюдоярка, ньюукраїнець, стрес-новини, фейсконтроль, хіт-журнал тощо. Вони виникають для більшого зацікавлення читача, а також для влучності та дотепності вислову. Наприклад: Фейсконтроль перед вагоном (Україна молода, 20.07.00).

До екстралінгвальних чинників належать також і психологічні, оскільки здатність усвідомлювати та оцінювати позитивні та негативні якості є одним із глибоких соціально-психологічних мотивів поведінки особистості. Різде розмежування мовних засобів на позитивнооцінні й негативнооцінні, закріплення їх саме в цій функції становить характерну прикмету публіцистичного стилю.

Поява okazіоналізмів залежить не лише від впливу екстралінгвальних чинників, вона спричинена також дією внутрішніх факторів розвитку мови. На відміну від зовнішніх чинників, дія яких проявляється досить виразно, внутрішні чинники та перетворення, зумовлені ними, є менш помітними.

3. КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ, ЯК ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Художній текст є надзвичайно складною структурою. Перш за все в ньому виокремлюються різні і разом з тим взаємопов'язані рівні:

- Ідейно-естетичний (ідеологічний)
- Жанрово-композиційний
- Власне мовний як естетична мовленнєва система.

Л. А. Новіков визначає такі рівні художнього тексту:

- Ідейно-естетичний (ідеологічний) рівень — це втілений у тексті згідно з авторським задумом зміст літературного твору як результат естетичного опанування дійсності, що зображується;

- Жанрово-композиційний рівень художнього тексту — це його поетична структура в її широкому розумінні, те, як «зроблено» літературний твір, його побудова, обумовлена змістом та характером жанра (приналежністю до епосу, лірики, драми), системою образів у їхньому взаємозв'язку та розвитку подій, розташуванням та співвідношенням художніх деталей

- Мовний рівень (естетична мовленнєва система) художнього тексту - система зображувальних засобів мови, за допомогою яких виражається ідейно-естетичний зміст літературного твору. Мовний рівень має, в свою чергу, різні яруси: лексичний (семантичний), граматичний (морфологічний і синтаксичний), словоутворюючий, фонетичний тощо. В процесі застосування для вираження певних семантичних і стилістичних функцій одиниці одного ярусу постійно взаємодіють з одиницями інших ярусів в тексті.

Єдність рівнів і їх конструктивних компонентів проявляється безпосередньо в аналізі. «Саме лінгвістичному аналізу художніх творів ми зобов'язані такими важливими для осмислення зв'язку мови і композиції поняттями, як стилістична домінанта, що представляє доволі статичний образний стрижень твору, і стилістична опозиція, що, замінюючись іншою в

лінійній послідовності тексту, слугує для вираження динаміки образної будови», - підкреслює Л. Ю. Максимов.

В процесі трансформації однієї мови в іншу, перекладаються не слова, не абзаци, а художній твір, в ідеалі прагнучи зробити його явищем національної культури.

Художній переклад значно складніший, ніж переклад творів інших жанрів, оскільки передбачає не лише двомовне перенесення, а обмін двома культурами та двома соціумами, що включає обмін емоціями, асоціаціями та ідеями. Перед перекладачем художнього твору постає подвійне завдання: зрозуміти текст оригіналу, тобто сприйняти його як читач, а потім перетворити його мовою перекладу. Проблема сприйняття та розуміння художнього тексту була об'єктом дослідження багатьох вчених-філологів. Розглядалася вона в роботах вчених І. В. Гюббенет, В. Я. Задорної та багатьох інших. Проте в галузі перекладознавства, ця проблема залишається актуальною і нині, оскільки художній твір несе на собі відбиток світосприйняття, поетичного бачення дійсності, мови і стилю мовця. З точки зору теорії і психології творчості породжуваний текст як «мова у дії» являє собою авторський потік свідомості, виражений у мовній формі.

Потік мовної свідомості, що відображується у динамічній структурі тексту художнього твору, має певну ідеологічну спрямованість, свою поетичну структуру та специфічні засоби вираження цих складових. Це те, що хвилює письменника, що він хоче сказати і як він це робить, а отже, і те, як він сам проявляється в своїй творчості. Літературний твір - це і відображення особистості самого автора, його світогляду, творчого методу та мови. Правильно зрозуміти специфіку і суть потоку свідомості автора - означає знайти потрібні «ключі» до аналізу його твору, сфокусувати усі складники та рівні тексту.

Отже, для того, щоб здійснити переклад художнього тексту необхідно спочатку цей текст проаналізувати. Такий аналіз називається лінгвістичним, але він безумовно включає літературознавчі компоненти. Л. А. Новіков

виділяє три основні типи лінгвістичного аналізу тексту: лінгвістичний коментар, лінгвостилістичний аналіз та цілісний багатоаспектний аналіз із позицій категорії образу автора. Лінгвістичний коментар розглядає, головним чином, власне мовний рівень тексту, а також частково - екстралінгвістичний (культурно-історичні реалії). Основним його прийомом є словникове чи підрядкове пояснення незрозумілих, маловживаних, застарілих, спеціальних слів та виразів, граматичних явищ та інших схожих фактів мови. Головним завданням лінгвостилістичного аналізу є вивчення образотворчих засобів художнього тексту, того естетичного ефекту, який дає їхній синтез. Поряд з дослідженням загальної образності тексту істотну роль відіграє у цьому аналізі дослідження «ключових» тропів, а також фігур, які застосовує автор для поетичного втілення задуму твору.

Термін «картина світу» одним з перших на початку ХХ століття у царині фізики почав застосовувати Г. Герц. У логіко-філософській сфері застосування цього терміну запропонував Л. фон Вітгенштейн, а в антропології та лінгвістиці - Л. Вайсгербер. У 60-х роках ХХ століття до цієї проблематики зверталися філософи та лінгвісти Г. А. Бругян, Р. Й. Павільоніс, Ю. М. Караулов, А. Я. Гуревич, Д. С. Раєвський та інші.

Поняття «картина світу» стало одним з центральних у гуманітарних науках, перш за все, лінгвістиці, філософії, культурології, етнографії. Під терміном «картина світу» у сучасній науці розуміють цілісний образ світу - сукупність ціннісних уявлень людини про світ, які розкривають особливості її світобачення. Картина світу включає ціннісно-орієнтоване знання про світ, що виникає у людини як підсумок усієї її духовної діяльності. Картина світу як категорія свідомості була б недоступною для спостережень, якби вона не втілювалась у знаках.

За основу класифікації картин світу можна прийняти такі ознаки картини світу, як:

- Суб'єкт, який створює картину світу;

- Об'єкт (світ або його фрагмент), образ якого відтворюється за допомогою творчої активності суб'єкта;
- Форма відображення, репрезентації об'єкта (світу).

Залежно від того, як розуміється суб'єкт картини світу, розрізняють індивідуальну та колективну картини світу. Художній твір є відображенням колективної картини світу певної етнокультурної спільноти, пропущеної крізь призму індивідуального сприйняття автора.

Картина світу кожного соціуму - єдина і неповторна, що неодмінно виражається у пам'ятках його духовної культури, зокрема, творах художньої літератури. Культурні та історичні особливості кожного соціуму в художньому тексті набувають знакового характеру і виражаються за допомогою культурних та темпоральних маркерів. Переклад саме цих знаків оригінального тексту викликає суттєві труднощі і вимагає застосування спеціальних перекладацьких прийомів. Практика перекладу доводить, що попри численні відмінності між мовами і культурами, все ж можливо адекватно передати інформацію, закодовану автором у вихідному тексті.

Дослідженню мовної картини світу присвячено багато наукових розвідок, зокрема, Л. Лисиченко, М. О. Шигаревої, О. А. Корнілова, Т. Б. Радбіль, І. В. Кононенко, Є. В. Урисон, І. А. Голубовської та інших науковців.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Словами-реаліями називаються перекладознавчі категорії, які відіграють першорядну роль у відображенні соціально-історичного та культурного контексту, надають національного забарвлення. Водночас реалія часто стає каменем спотикання для перекладача, оскільки її правильне витлумачення вимагає виходу за межі тексту в широкий контекст і за текст.

Можна сказати, що реаліями називаються лексеми, що позначають предмети або явища матеріальної культури, етнонаціональні особливості, звичаї, обряди, а також історичні факти або процеси, які зазвичай не мають лексичних еквівалентів в інших мовах.

Переклад реалій вважається частиною великої та важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, яка сходить, ймовірно, до самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни.

Реалії поділяються на п'ять основних груп:

- Абсолютні (повні) реалії - слова, що зустрічаються лише в одній культурі, в одній мові. Це власні імена (особливо географічні назви, назви фірм, свят, національних страв, звичаїв, предметів одягу, казкових та міфологічних персонажів, напоїв тощо)
- Часткові реалії – безеквівалентна лексика, хибні друзі перекладача. Збігаються лише частково за значенням. Це слова з культурним підтекстом, що несуть у собі фонову інформацію
 - Структурні реалії (структурні екзотизи)
 - Реалії, які не мають мовного еквівалента, але мають понятійний еквівалент
 - Слова з конотаціями, що мають еквіваленти.

Реалії, що увійшли до української з інших мов, зазвичай позначають:

- Власні імена;

- Монети;
- Посади та позначення осіб;
- Деталі костюма та прикраси;
- Страви та напої;
- Звернення та титули при іменах.

Пітер Ньюмарк також пропонує свою класифікацію так званих «cultural words» (культурно-специфічних слів), за описом яких слід можна зробити висновок про ідентичність цих культурно-специфічних слів з реаліями. Пітер Ньюмарк виділяє наступні групи культурно-специфічних слів (реалій):

VI. Екологія

VII. Матеріальна культура (артефакти)

5) Їжа

6) Одяг

7) Будинки і міста

8) Транспорт

VIII. Соціальна культура

IX. Організації

4) Політична і адміністративна

5) Релігійна

6) Мистецька

X. Звички і поведінка.

Художній текст є надзвичайно складною структурою. Перш за все в ньому виокремлюються різні і разом з тим взаємопов'язані рівні:

- Ідейно-естетичний (ідеологічний)
- Жанрово-композиційний
- Власне мовний як естетична мовленнєва система.

За основу класифікації картин світу можна прийняти такі ознаки картини світу, як:

- Суб'єкт, який створює картину світу;

- Об'єкт (світ або його фрагмент), образ якого відтворюється за допомогою творчої активності суб'єкта;
- Форма відображення, репрезентації об'єкта (світу).

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ

2.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ

Питання про переклад реалій належить до одного з найскладніших у теорії перекладу, бо "воно пов'язане з цілою низкою різноманітних аспектів, таких, як перекладацький аспект країнознавства, культура перекладача, врахування фонових знань (знайомство з відповідним середовищем, культурою, епохою) читача перекладу порівняно зі звичними сприйняттями та психологією читача оригіналу, і, зрештою, чимало літературознавчих та лінгвістичних моментів".

Так, будучи представником іншої культури, перекладач стикається з труднощами під час перекладу, оскільки "в мові, що перекладається, найчастіше немає еквівалента будь-якого слова реалії, а також у перекладі має бути передано не тільки предметне значення, а й її національне та історичне забарвлення, а також місцевий колорит". Реалії не мають еквівалентів у мові перекладу, і для їхнього передавання використовують різні стратегії перекладу.

Переклад реалій становить великі складнощі з огляду на те, що в більшості випадків у культурі мови, що перекладає, не існує явища або предмета, позначуваного реалією в мові перекладу. У зв'язку з цим під час перекладу реалій необхідно використовувати різні перекладацькі трансформації, які є "різноманітними міжмовними перетвореннями, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності ("адекватності перекладу") всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов".

З точки зору В.М. Комісарова, основними способами передачі реалій з однієї мови на іншу є такі п'ять способів:

1. Відповідності - запозичення, які відтворюють у мові, що перекладається, форму або вимову;

2. Відповідності - кальки, що відтворюють поморфемний склад слова або словосполучення;

3. Відповідності - аналоги, які являють собою найближче за значенням слово мови, що перекладається, проте воно може бути вжите, як правило, тільки в даному контексті;

4. Відповідності - лексичні заміни, які утворюються в процесі перекладацьких трансформацій;

5. Опис, що використовується тоді, коли інші способи недоречні або не представляється можливим їх використовувати.

Слід зазначити, що аналоги реалій, вжиті кілька разів, доволі часто стають звичними та часто вживаними в мові перекладу. У випадку реалій - словосполучень можна говорити про створення нових фразеологічних зворотів.

Якщо говорити про безеквівалентні одиниці не лише як про лексичні одиниці, а й як про граматичні структури, то в цьому випадку можна виокремити такі три способи перекладу реалій українською мовою:

1. Нульовий переклад, за якого граматична безеквівалентна одиниця опускається або компенсується за допомогою будь-якої лексичної реалії;

2. Наближений переклад, за якого безеквівалентна граматична одиниця частково передана в перекладі;

3. Трансформаційний переклад, за якого граматична безеквівалентна одиниця передається за допомогою різних граматичних трансформацій.

Застосування трансформаційної теорії в царині передання реалій з англійської мови українською можливе й за умов передання лексичної форми реалії. Серед перекладацьких трансформацій, що використовуються для передачі реалій з англійської мови на українську, слід зазначити такі:

- конверсія - спосіб перекладу, за якого граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю мови, що перекладається, з іншим

граматичним значенням. Заміні може піддаватися граматична одиниця вихідної мови будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу".

- уподібнення - надання спільних граматичних властивостей різним граматичним формам у вихідній мові та мові, що перекладає. Цей перекладацький прийом використовується тоді, коли граматична форма вихідної мови загалом відсутня в мові, що перекладає.

- антонімічний переклад - заміна негативної структури вихідної мови стверджувальною структурою мови перекладу, або навпаки. Крім того, одиниця вихідної мови може замінюватися не тільки протилежною за структурою, а й одиницею, протилежною вихідній за семантикою.

- розгортання, що є перетворенням синтетичної форми в аналітичну, "де кілька різних граматичних значень оформляються окремими граматичними елементами".

- стягування, що полягає в компресії граматичної форми під час перекладу. Стягненню піддаються найчастіше видовищні форми дієслова, фразові дієслова, герундій тощо.

А.Д. Швейцер додає такий спосіб передачі реалії, як гіперонімічна трансформація, що являє собою такий прийом перекладу, за якого на першому місці стоїть не сама реалія, а її функціональна роль у тексті, наприклад, відображення експресії контексту [1].

Найпоширенішими прийомами перекладу реалій є:

- Транскрипція і транслітерація;
- Калькування;
- Переклад із використанням функціонального аналога;
- Описовий переклад;
- Трансформаційний переклад;
- Опущення реалії в перекладі.

Перекладацька транскрипція - це "формальне пофонемне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу, фонетична

імітація вихідного слова". Іншим прийомом перекладу є транслітерація - "формальне побуквенне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, буквена імітація форми вихідного слова. При цьому вихідне слово в перекладацькому тексті подається у формі, пристосованій до вимовних характеристик мови, що перекладає".

Транскрипція реалії являє собою "механічне перенесення реалії з ІМ в ПМ графічними засобами останньої з максимальним наближенням до оригінальної фонетичної форми". Транслітерацію і транскрипцію використовують під час перекладу реалій у тому разі, коли перекладач хоче відобразити в мові, що перекладає, національний колорит, або ця реалія є основною темою висловлювання, унаслідок чого її не можна просто опустити. Досить часто транслітерація і транскрипція вживаються спільно з перекладацьким коментарем, оскільки одиниця, не відома реципієнту перекладу, має бути пояснена в будь-який спосіб. Під час транскрипції або транслітерації також часто використовується такий перекладацький прийом, як освоєння, що полягає в "адаптації іншомовної реалії, тобто надання їй на основі іншомовного матеріалу вигляду рідного слова".

Калькування являє собою відтворення комбінаторного складу слова. Суть калькування полягає в тому, що "складові частини безеквівалентної одиниці (морфеми безеквівалентного слова або лексеми безеквівалентного словосполучення) замінюються їхніми буквальними відповідниками мовою перекладу". Інакше кажучи, елементи або слова фрази, що перекладається, передаються пословно, поморфемно. Під час калькування також може змінюватися кількість слів у фразі або словосполученні, різні відмінкові форми, відмінювання, порядок слів. Переклад реалії за допомогою калькування являє собою "запозичення шляхом буквального перекладу (зазвичай по частинах) слова і звороту. Калькуванню частіше піддаються реалії - словосполучення, ніж реалії - окремі слова.

Поряд із калькуванням під час перекладу реалій може використовуватися прийом, званий напівкулькою. Цей прийом полягає в

калькуванні однієї складової частини реалії, тоді як інша частина реалії передається за допомогою транскрипції або транслітерації. Цю трансформацію А.Д. Швейцер називає інтергіпонімічним способом перекладу реалії. Інтергіпонімічний переклад - це "заміна одного видового поняття іншим у рамках єдиного родового поняття"

Реалія в тексті перекладу може бути замінена своїм функціональним аналогом, який має схожі функції з реалією оригіналу, проте він відрізняється від реалії своїми характеристиками. Інакше кажучи, безеквівалентна реалія замінюється не еквівалентом, а лише аналогом, який є таким тільки в даному контексті, або, як цю одиницю називає А.Д. Швейцер, "контекстуальним аналогом". У загальному сенсі суть цього прийому можна пояснити тим, що "одна й та сама предметна ситуація зображається в мові, що перекладає, на основі різних, хоча і взаємопов'язаних ознак".

Описовий переклад реалій має місце в тих випадках, коли безеквівалентна одиниця оригіналу мало відома реципієнту перекладу. У таких випадках описовий переклад можна назвати оптимальним прийомом передавання реалії, оскільки реципієнт перекладу може не просто відчутися національний колорит контексту, а й зрозуміти сутність і визначення тієї чи іншої реалії. реалія транскрипція калькування переклад

Говорячи про описовий переклад, необхідно відзначити також такий прийом перекладу, як перекладацька примітка. Перекладацька примітка доволі часто буває необхідною під час перекладу реалій, які є посиланням на якийсь відомий історичний або літературний персонаж тексту оригіналу. Так, перекладач може передати алюзію, присутню в тексті оригіналу, за допомогою транскрипції, транслітерації або калькування, забезпечивши її, при цьому, коментарем або приміткою. У разі малої популярності згаданого факту або персонажа літератури чи історії країни оригіналу перекладач може використати функціональний аналог, про який ми говорили вище, у такий спосіб замінивши відомий персонаж країни оригіналу на відомий персонаж

країни, що перекладає. Однак у рамках суспільно-політичного перекладу подібна заміна є, з нашої точки зору, недоречною.

Трансформаційний переклад являє собою передачу реалії за допомогою будь-якої лексичної, граматичної або стилістичної трансформації. Під час трансформаційного перекладу найчастіше передається стилістичне забарвлення реалії, а її графічна сутність залишається на задньому плані. С. Влахов називає такий прийом перекладу реалії контекстуальним перекладом. На його думку, при контекстуальному перекладі реалії чільну роль відіграє контекст.

Такий прийом перекладу реалій, як її пропуск в перекладі, досить часто використовується у вигляді відмови від передання національного колориту реалії. У цьому разі реципієнту перекладу зрозумілий зміст реалії, проте відображення культури та менталітету іншого народу залишається непереданим. Унаслідок цього можна говорити про недостатню адекватність перекладу. Хоча, з іншого боку, у наукових джерелах зазначається, що перенасичення тексту перекладу національним колоритом і специфікою культури може також призвести до "порушення адекватності в перекладі".

Отже, підіб'ємо підсумок вищесказаного. Реалії, добре відомі широкому колу реципієнтів перекладу, зазвичай, перекладають за допомогою транскрипції, транслітерації або калькування. Реалії, невідомі реципієнтам перекладу, можна перекласти за допомогою транскрипції або транслітерації з перекладацьким коментарем або описовим супроводом. Якщо реалія, використовувана в оригіналі, не несе важливого смислового навантаження, її можна передати функціональним аналогом для відображення національного колориту або зовсім опустити.

2.2. КЛАСИФІКАЦІЯ МОВНИХ РЕАЛІЙ

Будь-яка культура є невіддільною складовою сфери існування людини як істоти соціальної. Здатність орієнтуватися в навколишньому світі, пізнавати його - одне з найважливіших умінь людської особистості. Людина перебуває в постійній взаємодії з навколишнім світом, збираючи інформацію про нього, тим самим у свідомості людини відбивається навколишня дійсність. Отримані знання виражаються за допомогою мови. Мова не існує поза людиною, і людина не існує поза мовою. "Мова - це знаряддя пізнання, за допомогою якого людина пізнає світ і культуру... це знаряддя культури: вона формує людину, визначає її поведінку, спосіб життя, світогляд, менталітет, національний характер, ідеологію" [6].

Мова, як засіб спілкування між людьми, координує їхню спільну діяльність знаковим способом у процесі мовленнєвої взаємодії людей, під час якої здійснюється узгодження комунікативних діяльностей на основі ресурсів мовної системи. Мова бере участь не тільки в передачі думки про щось уже пізнане, а й у формуванні нової думки про нове пізнаване явище, процес.

Лексика будь-якої мови утворює систему через те, що кожне слово і відповідно кожне поняття займають у ній певне місце, окреслене відносинами до інших слів і понять. Сам характер виокремлення конкретних ланок реального світу, їхнього угруповання, а також передавання в іншій мові залежить від наявності в мові відповідних найменувань.

Умови соціально-політичного, суспільно-економічного, культурного життя і побуту народу, його світогляду, психології, традицій тощо зумовлюють виникнення понять, принципово відсутніх у носіїв інших мов. Відповідно, в інших мовах не буде й однослівних словникових еквівалентів для їх передачі.

Реалії входять до складу безеквівалентної лексики як один з її розрядів.

Реалії (екзотизми) - слова і словосполучення, що називають об'єкти, характерні для життя, побуту, культури та історичного розвитку одного народу і чужі для іншого, будучи носіями національно-історичного колориту.

Термін "реалія" зазвичай вживається розширено для позначення всіх слів, маркованих у національному плані, незалежно від того, яка національна дійсність і в якій мові ними представлена.

Сьогодні в науковій лінгвістичній літературі представлено різні класифікації реалій за часовими, семантичними, граматичними, місцевими, фонетичними та іншими ознаками.

Хоча сама класифікація реалій у багатьох лінгвістів часто розрізняється, все ж, ґрунтуючись на роботах багатьох учених-лінгвістів (таких як В. Г. Виноградов, Л. Бархударов, С. І. Влахов, С. П. Флорін тощо), можна виокремити п'ять основних груп реалій:

1) Абсолютні (або повні) реалії - тобто слова, які трапляються лише в одній мові, одній культурі. Це власні імена (географічні назви, свята, національні страви, звичаї, предмети одягу, міфічні персонажі, напої тощо)

2) Часткові реалії - безеквівалентна лексика, так звані "помилкові друзі перекладача". Вони збігаються за значенням лише частково. Це слова з культурним підтекстом, що несуть у собі фонову інформацію.

3) Структурні реалії (структурні екзотизми. Тобто слова зі словотворчою структурою, невластивою мові, що перекладає).

4) Реалії, що не мають мовного еквівалента, але мають понятійний еквівалент.

5) Слова з конотаціями, які мають еквіваленти.

У мовознавчих науках класифікація реалій-слів заснована на лінгвістичному принципі. Влахов і Флорін виокремлюють три основні групи реалій:

1) реалії - власні імена;

2) реалії, що виражають місцевий історичний колорит культури тієї чи іншої народності або країни;

3) загальнонаціональні реалії.

До реалій-імен власних належать географічні, етнографічні та суспільно-політичні реалії [2].

- 1) назви об'єктів фізичної географії;
- 2) назви географічних об'єктів, так чи інакше пов'язаних із людською діяльністю;

Етнографічні реалії [3]:

- 1) транспорт:
 - а) дороги та засоби пересування;
 - б) водії;
- 2) праця:
 - а) люди праці;
 - б) організовані заходи;
- 3) звичаї, ритуали;
- 4) свята;
- 5) часовий пояс;
- б) етнічні об'єкти:
 - а) етноніми;
 - б) назва осіб за місцем проживання;
- 7) гроші;

Суспільно-політичні реалії:

- 1) адміністративно-територіальний устрій:
 - а) адміністративно-територіальні одиниці;
 - 2) органи та носії влади:
 - а) органи влади;
 - б) політичні партії та державні організації;
 - 3) суспільно-політичне життя:
 - а) навчальні заклади;

До реалій, що виражають місцевий історичний колорит культури тієї чи іншої народності або країни належать:

- 1) житло, житловий інтер'єр, посуд, начиння;
- 2) назва предметів національного одягу, головних уборів, прикрас;
- 3) національні страви, напої;

- 4) назва музичних інструментів;
- 5) заходи.

До загальнонаціональних реалій можна віднести:

- 1) назви адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів;
- 2) реалії, пов'язані з умовами життя, заняттями;
- 3) найменування соціальних верств, чинів, посад, звернень;
- 4) реалії, пов'язані з обрядами, традиціями та звичаями народу;
- 5) реалії, пов'язані з культурою народу [4];

На запитання, до якої категорії мовних засобів слід відносити реалії, немає однозначних відповідей від фахівців. Наприклад, М. Л. Вайсбурд, яка взагалі тлумачить реалії доволі широко, вважає, що "поняття, які відносяться до числа реалій, можуть бути виражені окремими словами, словосполученнями, реченнями, скороченнями" [5]. Однак більшість інших авторів дотримуються ідеї "слів", "лексичних одиниць", і зрідка "словосполучень".

Л. В. Мосієнко у своїй статті "Лінгвокультурологічна проблема класифікації реалій" розділила "свої" реалії в площині однієї мови на національні, локальні та мікролокальні реалії:

1) Національні реалії, тобто об'єкти, які належать певному народу, нації, але чужі за межами країни (таких більшість).

2) Локальні реалії, які, на відміну від національних реалій, належать не мові відповідного народу, а діалекту або мові менш значної соціальної групи.

3) Мікролокальні реалії - умовний термін, яким позначають такі реалії, соціальне й територіальне підґрунтя яких вужче навіть за найвузьколокальніші: слово може бути характерним для одного міста чи села, не втрачаючи своїх особливостей.

"Чужі" ж реалії, Л. В. Мосієнко поділяла на дві підгрупи:

1) Інтернаціональні реалії, тобто реалії, які фігурують у лексиці багатьох мов і зазвичай зберігають водночас вихідне національне забарвлення. Для

таких слів характерно те, що їхній зміст в іншій мові може відрізнятись від початкового.

2) Регіональні реалії - реалії, які поширилися серед кількох народів (необов'язково сусідніх), зазвичай разом із референтом, будучи складовою частиною лексики кількох мов. Наприклад, слово "долар", можна віднести до регіональних реалій для країн, які прийняли цю валюту як національну.

Реалії в площині пари мов насамперед розглядаються з точки зору перекладу. В. П. Берков поділяв такі реалії на зовнішні та внутрішні: зовнішні реалії однаково чужі обома мовам, тоді як внутрішні належать одній із двох мов і, отже, є чужими для іншої [4].

Також важливою можна вважати класифікацію, запропоновану Г.Д. Томахіним на матеріалі англійської мови. Ця класифікація заснована на лінгвістичному принципі. Думаю, вона якнайповніше відображає особливості загальнонаціональної культури країни і містить у собі слова (власні імена та імена прозивні), а також фразеологізми (стійкі фразеологічні одиниці, крилаті слова, образні вирази).

I. Відповідно до даної класифікації, першу групу реалій становлять географічні назви:

а) мікро- та макро-топоніми - географічні назви, що відображають історію заселення та освоєння території. Сюди входять назви об'єктів, фізичної географії - canyon - каньйон; метеорології (tornado - смерч); назви країни, окремих регіонів (Scotland, Wales).

б) назва рослин: sequoia - секвойя; honey-dew - біла мускатна диня.

в) назви тварин: coyote - койот, американський вовк, grizzly - ведмідь грізлі.

II. Назви особистостей (антропоніми). Сюди входять насамперед імена історичних особистостей, державних і громадських діячів. Наприклад, Arthur king, Captain James, Roosevelt.

III. Етнографічні реалії становлять другу групу. Сюди включаються реалії, що відображають

1. побут. Реалії побуту включають у себе предмети побуту.

а) одяг, взуття, головні убори: kilt (спідниця шотландського горця в складку з вовняної шотландки, Levis - популярна і модна марка джинсів, moccasins - мокасини (взуття північноамериканських індіанців)).

б) побутові заклади: drugstore (аптека - закусочна); saloon - (салун, питний заклад), pub "public house" (пивна):

2. транспорт:

а) засоби пересування: elevated railroad "надземка", subway - "підземка" (метро), double-Decker (двоюрисний автобус).

б) водії: cowboy - водій-лихач (від cowboy - ковбой).

3. Праця:

а) люди праці: lumberjack - лісоруб.

б) знаряддя праці: dolly - візок для транспортування деталей, візок такелажника.

в) відпочинок, дозвілля: dude ranch - ранчо, що використовується як пансіонат для відпочинку городян.

4. Мистецтво та культура:

а) література: Captain Hook, David Copper.

б) фольклор: "Calamity" Jane - "Стережися Джейн" (жінка-ковбой, що вирізнялася особливою влучністю стрільниці і хвацько розправлялася з кривдниками).

в) музика і танці: country music - "сільська музика" (гірських районів США); Beatles - Ліверпульська популярна четвірка; DJ (disc jockey).

г) театр: happening - хепенінг (від англ. to happen - відбуватися) - запрограмована театральна імпровізація, із залученням глядачів і з використанням ситуацій, що безпосередньо копіюють повсякденний побут.

д) звичаї, свята, ритуали: Salute to the Flag - церемонія привітання прапора (у США); Thanksgiving Day - День подяки (офіційне свято на честь пам'яті перших колоністів Массачусетса); Halloween - переддень дня всіх святих, 31 жовтня.

5. Етнічні об'єкти:

- а) етноніми: Apache - апач (індіанець племені апачів);
- б) прізвиська (зазвичай жартівливі або образливі): hawks - "яструби" (прихильники війни); doves - "голуби" (прихильники миру).
- в) назви осіб за місцем проживання: Bay Stater - житель штату Массачусетс; Michigander - жартома Мічиганець.

6. Міри та гроші:

- а) одиниці мір: foot - фут (30, 48 см.); yard - ярд (91,44 см.).
- б) грошові одиниці: a penny - цент; a dime - монетка в 10 центів, a nickel - монета в 5 центів; buck - жарг. долар.

IV. Четверту групу становлять суспільно-політичні реалії.

- 1. адміністративно-територіальні одиниці: county - графство; state - штат.
- 2. органи та носії влади: city hall - будівля муніципалітету; sheriff - шериф.

3. Суспільно-політичне життя:

- а) суспільства, організації: ku-klux-klan - ку-клукс-клан;
- б) соціальні явища та рухи, їхні представники: Womens lib - рух за рівноправність жінок (lib - скор. від liberation).
- в) звання, ступені, титули: bachelor - бакалавр (присвоюється після закінчення університету).

г) установи: the Senate - сенат

- д) стани та касты: middle class - середній клас; brahmin - представник знатного прізвища.

4. Військові реалії:

- а) підрозділи: wing - авіаційне крило.
- б) зброя: bazooka - базука (протитанковий гранатомет); six-shooter - шестизарядний револьвер.
- в) обмундирування: shoulder patch - назва частини на нашивці.

Також важливою є класифікація мовних реалій, запропонована В.П. Конецкою. Як відомо, є такі словотвірні типи реалій і квазіреалій:

- 1) кореневі;
- 2) похідні;
- 3) складні;
- 4) складнопохідні;
- 5) скорочення;
- 6) складноскорочені;
- 7) скорочено-похідні;
- 8) абрєвіатури.

У досліджуваній лексиці слова, які не входять до словосполучень, становлять 80 одиниць, що становить приблизно 30% усіх досліджуваних лексичних одиниць. Слід зазначити, що в лексиці найчастіше зустрічаються похідні та кореневі слова. У той час як складні, складнопохідні, скорочення й абрєвіатури зустрічаються в поодиноких випадках. Що ж стосується складноскорочених і скорочено-похідних слів, то вони дуже рідкісні.

Як будь-яка класифікація одиниць, що не піддаються надто чіткій "регламентації", такий поділ реалій на основі кількох показників значною мірою умовний і схематичний, не претендує ні на абсолютну повноту, ні на остаточну закріпленість окремих одиниць за відповідними рубриками. Слід зазначити, що багато з реалій можна віднести одночасно

- 1) до кількох розділів предметної класифікації
- 2) до різних поділів класифікації - місцевого та часового
- 3) до іншого або інших класів перекладознавчих одиниць, (звернення, іншомовні вкраплення, відступи від літературної норми тощо).

2.3. ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ РЕАЛІЙ

Розглянемо наявні прийоми та способи передачі реалій. Аналіз теоретичної літератури показує, що думки авторів не мають великої розбіжності. С. Влахов зводить усі прийоми передавання реалій до двох: транскрипції та перекладу (приблизного та контекстуального) і поділяє їх на кілька інших прийомів [4, С. 87]. Під транскрипцією (передачею на рівні фонем) і транслітерацією (передачею на рівні графем) реалії передбачають механічне перенесення реалії з максимальним наближенням до оригінальної фонетичної форми: англ. Whig рос. "виг", "drugstore" драгстор, "brainring" брейнринг [2, С. 87]. Бажаність, а часто необхідність застосування транскрипції під час передачі реалій зумовлена тим, що в такий спосіб перекладач може отримати змогу одразу подолати дві складнощі: зберегти своєрідність чужої мови та передати норму рідної.

Недоліком транслітерації та транскрипції як перекладацького прийому є й те, що механічне передання безеквівалентного слова не здатне достатньо повно розкрити зміст нового поняття, яке або так і залишиться незрозумілим, або буде лише вельми приблизно зрозумілим із контексту.

Не завжди переклад за допомогою транслітерації або транскрипції та подальше введення в мовленнєвий ужиток слова, створеного в такий спосіб, необхідний і виправданий. Наприклад, escalation of tension ескалація напруженості замість посилення напруженості, publicity паблісіті замість популяризації. Створювані без потреби буквальні слова калки засмічують мову перекладу, хоча іноді без них не обійтися. Цьому прийому завжди піддаються при перекладі назви газет і журналів, географічні назви, інші власні імена.

Другий спосіб перекладу реалії, за С. Влаховим це переклад реалії (або заміна, субституція), який застосовують зазвичай у тих випадках, коли транскрипція з тих чи інших причин неможлива або небажана [2, С. 88]. Цей спосіб поділяється на кілька прийомів:

Введення неологізму (створення нового слова або словосполучення) з метою збереження змісту і колориту перекладеної реалії. Цей прийом С. Влахов ділить, своєю чергою, на кальку, напівкальку, освоєння і семантичний неологізм.

а) Калька - заміна складових частин слова (морфем) безеквівалентного слова або словосполучення їхніми буквальними відповідниками ПЯ, інакше переклад слова або словосполучення по частинах дає змогу перенести в ПЯ реалію за максимально вірного збереження семантичного змісту, але далеко не завжди без втрати колориту, наприклад: *skyscraper* (хмарочос).

б) Напівкалька - свого роду часткове запозичення, нове слово або словосполучення, що складається частиною зі свого власного матеріалу, а частиною з матеріалу іншомовного слова [2, С. 89]. До напівкальок-слів можна віднести американський історизм саквояжник (з англ. *carpetbagger*) у значенні "сіверянин, який домігся впливу і багатства на Півдні (після війни 1861-1865 рр.)", від *carpetbag* = "саквояж" із суфіксом "нік" [2, С. 89].

в) Освоєнням С. Влахов називає адаптацію іншомовної реалії, тобто надання їй на основі іншомовного матеріалу вигляду рідного слова. При цьому реалія не тільки змінює свою форму, але зазвичай втрачає і частину семантичного змісту.

г) Семантичний неологізм - це умовно нове слово або словосполучення, "вигадане" перекладачем, що дає змогу передати смисловий зміст реалії. Від кальки його відрізняє відсутність етимологічного зв'язку з оригінальним словом. Прийом перекладу реалій неологізмами найменш уживаний, оскільки творцем мови є народ і дуже рідко окремий автор [2, С. 90].

Приблизний переклад реалій застосовується частіше, ніж будь-який інший прийом, яким вдається передати предметний зміст реалії, але колорит майже завжди губиться, тому що відбувається заміна очікуваного коннотативного еквівалента нейтральним за стилем, тобто словом або сполученням із нульовою конотацією. Можливі кілька випадків:

а) Принцип родовидової заміни дає змогу передати (приблизно) зміст реалії одиницею з ширшим значенням, підставляючи родове поняття замість видового. Замінюючи вид родом, більш приватне більш загальним, перекладач вдається до прийому генералізації.

б) Функціональний аналог, за С. Влаховим, дає змогу одне поняття, незнайоме читачеві перекладу, замінити іншим, знайомим. Часто функціональний аналог зручний для передання реалій-мірів, зокрема, коли вони призначені для створення в читача якихось якісних уявлень: стільки-то чи дуже далеко, сто пудів дуже важкий, жодної копійки нічого, ніяких грошей, пара фунтів небагато і т. ін. [2, С. 91].

в) Опис, пояснення, тлумачення як прийом приблизного перекладу зазвичай використовується в тих випадках, коли немає іншого шляху: поняття, що не передається транскрипцією, доводиться просто пояснювати. Нерідко пояснювальний, як описовий переклад, є, по суті, перекладом не самої реалії, а її тлумачення: кізяк це "висушений і спресований яловичий гній", і перекладач приблизно так і пише: "сушений говежди тор" [4, С. 91].

Реалія щоразу ставить перед проблемою вибору того чи іншого способу передачі. Вибір шляху залежить від кількох передумов:

- Від характеру тексту.
- Від значущості реалій у контексті.
- Від характеру самої реалії.
- Від самих мов - їхніх словотворчих можливостей, літературної та мовної традиції.
- Від читачів перекладу (порівняно з читачами оригіналу) [7, С. 94].

З цього можна зробити висновок, що переклад реалій та вибір передачі реалій вимагає творчого підходу та глибоких лінгвокраїнознавчих знань під час перекладу її іншими мовами.

Таким чином, проблема передання реалій має дуже важливе значення для перекладача: введення таких елементів зумовлене як роллю, яку їм

відводив автор твору, так і засобами, якими перекладач скористається для розкриття їхнього сенсу, якщо він не вирішить, що зміст цього поняття зрозумілий із контексту. Повністю ж опустити реалію можна тільки після ретельного осмислення її значущості в тексті та залежності від навколишніх слів.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Питання про переклад реалій належить до одного з найскладніших у теорії перекладу, бо "воно пов'язане з цілою низкою різнорідних аспектів, таких, як перекладацький аспект країнознавства, культура перекладача, врахування фонових знань (знайомство з відповідним середовищем, культурою, епохою) читача перекладу порівняно зі звичними сприйняттями та психологією читача оригіналу, і, зрештою, чимало літературознавчих та лінгвістичних моментів".

Так, будучи представником іншої культури, перекладач стикається з труднощами під час перекладу, оскільки "в мові, що перекладається, найчастіше немає еквівалента будь-якого слова реалії, а також у перекладі має бути передано не тільки предметне значення, а й її національне та історичне забарвлення, а також місцевий колорит". Реалії не мають еквівалентів у мові перекладу, і для їхнього передавання використовують різні стратегії перекладу.

Переклад реалій становить великі складнощі з огляду на те, що в більшості випадків у культурі мови, що перекладає, не існує явища або предмета, позначуваного реалією в мові перекладу. У зв'язку з цим під час перекладу реалій необхідно використовувати різні перекладацькі трансформації, які є "різноманітними міжмовними перетвореннями, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності ("адекватності перекладу") всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов".

З точки зору В.М. Комісарова, основними способами передачі реалій з однієї мови на іншу є такі п'ять способів:

1. Відповідності - запозичення, які відтворюють у мові, що перекладається, форму або вимову;
2. Відповідності - кальки, що відтворюють поморфемний склад слова або словосполучення;

3. Відповідності - аналоги, які являють собою найближче за значенням слово мови, що перекладається, проте воно може бути вжите, як правило, тільки в даному контексті;

4. Відповідності - лексичні заміни, які утворюються в процесі перекладацьких трансформацій;

5. Опис, що використовується тоді, коли інші способи недоречні або не представляється можливим їх використовувати.

Слід зазначити, що аналоги реалій, вжиті кілька разів, доволі часто стають звичними та часто вживаними в мові перекладу. У випадку реалій - словосполучень можна говорити про створення нових фразеологічних зворотів.

Якщо говорити про безеквівалентні одиниці не лише як про лексичні одиниці, а й як про граматичні структури, то в цьому випадку можна виокремити такі три способи перекладу реалій українською мовою:

1. Нульовий переклад, за якого граматична безеквівалентна одиниця опускається або компенсується за допомогою будь-якої лексичної реалії;

2. Наближений переклад, за якого безеквівалентна граматична одиниця частково передана в перекладі;

3. Трансформаційний переклад, за якого граматична безеквівалентна одиниця передається за допомогою різних граматичних трансформацій.

Найпоширенішими прийомами перекладу реалій є:

- Транскрипція і транслітерація;
- Калькування;
- Переклад із використанням функціонального аналога;
- Описовий переклад;
- Трансформаційний переклад;
- Опущення реалії в перекладі.

Хоча сама класифікація реалій у багатьох лінгвістів часто розрізняється, все ж, ґрунтуючись на роботах багатьох учених-лінгвістів (таких як В. Г.

Виноградов, Л. Бархударов, С. І. Влахов, С. П. Флорін тощо), можна виокремити п'ять основних груп реалій:

1) Абсолютні (або повні) реалії - тобто слова, які трапляються лише в одній мові, одній культурі. Це власні імена (географічні назви, свята, національні страви, звичаї, предмети одягу, міфічні персонажі, напої тощо)

2) Часткові реалії - безеквівалентна лексика, так звані "помилкові друзі перекладача". Вони збігаються за значенням лише частково. Це слова з культурним підтекстом, що несуть у собі фонову інформацію.

3) Структурні реалії (структурні екзотизми. Тобто слова зі словотворчою структурою, невластивою мові, що перекладає).

4) Реалії, що не мають мовного еквівалента, але мають понятійний еквівалент.

5) Слова з конотаціями, які мають еквіваленти.

У мовознавчих науках класифікація реалій-слів заснована на лінгвістичному принципі. Влахов і Флорін виокремлюють три основні групи реалій:

1) реалії - власні імена;

2) реалії, що виражають місцевий історичний колорит культури тієї чи іншої народності або країни;

3) загальнонаціональні реалії.

До реалій-імен власних належать географічні, етнографічні та суспільно-політичні реалії [2].

1) назви об'єктів фізичної географії;

2) назви географічних об'єктів, так чи інакше пов'язаних із людською діяльністю;

Етнографічні реалії [3]:

1) транспорт:

а) дороги та засоби пересування;

б) водії;

2) праця:

- а) люди праці;
- б) організовані заходи;
- 3) звичаї, ритуали;
- 4) свята;
- 5) часовий пояс;
- б) етнічні об'єкти:
 - а) етноніми;
 - б) назва осіб за місцем проживання;
- 7) гроші;

Суспільно-політичні реалії:

- 2) адміністративно-територіальний устрій:
 - а) адміністративно-територіальні одиниці;
 - 2) органи та носії влади:
 - а) органи влади;
 - б) політичні партії та державні організації;
 - 3) суспільно-політичне життя:
 - а) навчальні заклади;

До реалій, що виражають місцевий історичний колорит культури тієї чи іншої народності або країни належать:

- 1) житло, житловий інтер'єр, посуд, начиння;
- 2) назва предметів національного одягу, головних уборів, прикрас;
- 3) національні страви, напої;
- 4) назва музичних інструментів;
- 5) заходи.

До загальнонаціональних реалій можна віднести:

- 1) назви адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів;
- 2) реалії, пов'язані з умовами життя, заняттями;
- 3) найменування соціальних верств, чинів, посад, звернень;
- 4) реалії, пов'язані з обрядами, традиціями та звичаями народу;

5) реалії, пов'язані з культурою народу.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ОПОВІДАНЬ КАТІ ПЕТРОВСЬКОЇ «МАБУТЬ ЕСТЕР»)

3.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ОПОВІДАНЬ КАТІ ПЕТРОВСЬКОЇ «МАБУТЬ ЕСТЕР»

Катерина Миронівна Петровська народилася 3 лютого 1970 року у місті Києві. Є донькою київського літератора, письменника та красзнавця Мирона Петровського.

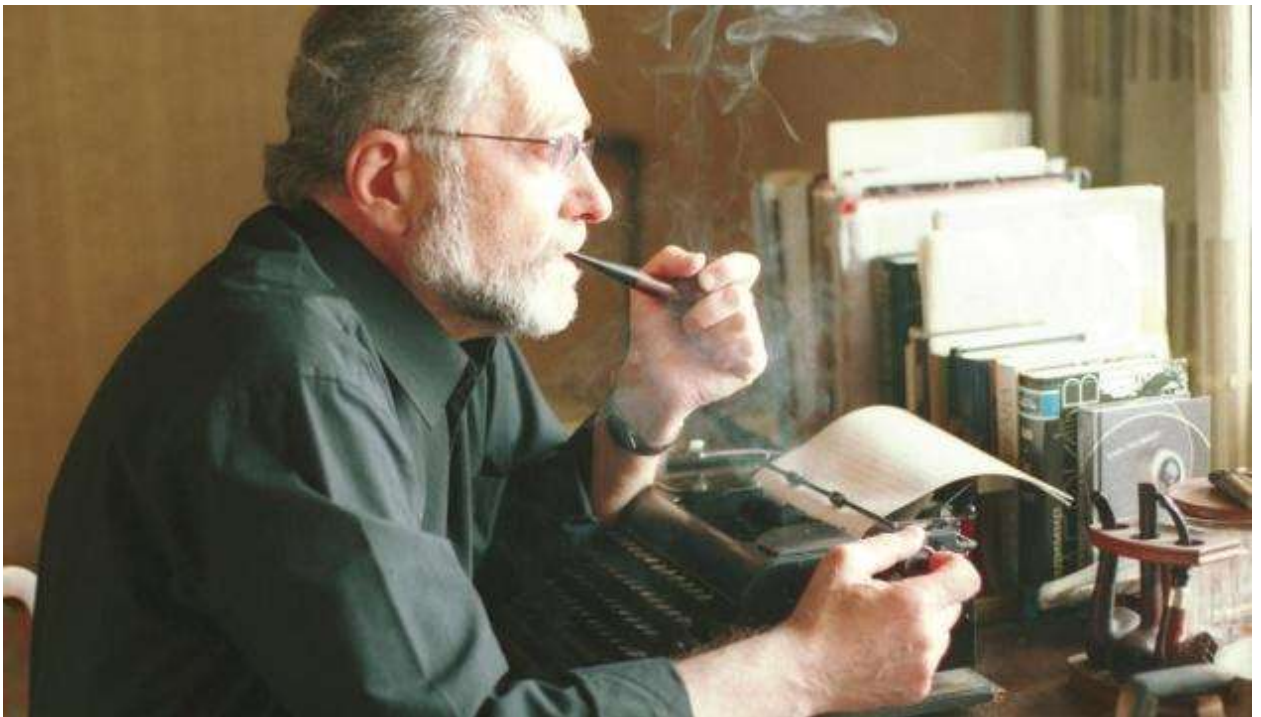

Рисунок 1 - Мирон Петровський

Народився в Одесі, в ранньому дитинстві переїхав із сім'єю до Києва. Під час війни - в евакуації, звідки повернувся 1948 року.

У 1957 закінчив Київський державний університет імені Т. Шевченка (заочно). Жив у Києві. Член редколегії та співредактор художньо-публіцистичного альманаху "Егупец" київського Інституту юдаїки.

Публікувався в альманахах, журналах і газетах, серед них: "Літературний спадок", "Новий світ", "Юність", "Питання літератури", "У світі книг", "Дитяча література", "Книжковий огляд", "Вогник", "Літературна газета", "Літературне навчання", "Радянський екран", "Радянська культура", "Сім'я та школа", "Філософська та соціологічна думка", "Вечірній Київ" та інші.

Діти:

- Іван (Йоханан, нар. 1962) - радянський і американський історик, філолог, есеїст, перекладач.
- Катерина (Катя, нар. 1970) - німецький філолог-русист, журналіст і письменник.

Саме творчість Катерини і є предметом дослідження даної роботи.

Рисунок 2 – Катерина Петровська

Вона вивчала літературознавство і славістику в Тартуському університеті в Естонії. У 1998 році вона захистила дисертацію в Російському державному гуманітарному університеті "Поетика прози Ходасевича". З 1999 постійно проживає в Берліні. Працювала журналісткою Німецька хвиля,

Свобода. Пише для різних російських, українських і німецьких видань ЗМІ (зокрема, для Сноба). З 2011 року вона веде колонку "Західно-східна діва" у щотижневій газеті Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung і працює з освітньо-культурними центрами (з Інститутом іудаїки). Катерина Петровська мешкає разом зі своїм чоловіком Тобіасом Мюнсермаєром, двома доньками Розою та Марусею в Берліні. Петровська досі має українське громадянство.

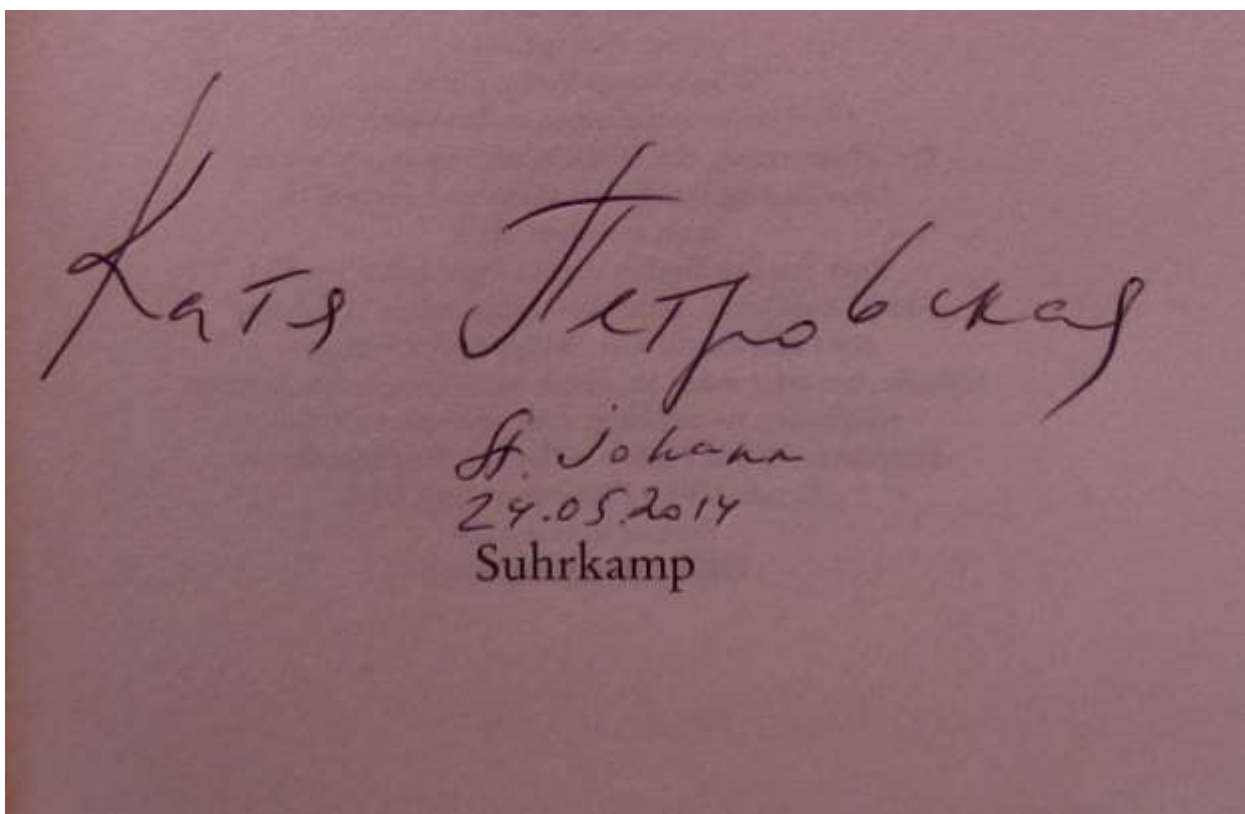

Рисунок 3 – Автограф Каті Петровської

У 2013 році ім'я Каті Петровської гучно прозвучало в Європі. Спочатку вона стала лауреаткою престижної премії Інгеборг Бахман, а незабаром - італійської премії Стрега. За дебютну книжку "Мабуть Естер" - роман, у якому письменниця, розповідаючи історію своєї сім'ї, оповідає водночас і про події епохального значення. Жовтнева революція, дві світові війни, втеча, еміграція, Бабин Яр... Уся трагедія минулого століття сплавляється в амальгаму доль та імен. Або можливих імен. Чому "Мабуть Естер"? Катя Петровська не впевнена, чи справді її бабусю, яку вбили в Бабиному Яру, звали Естер... Зниклі безвісти, стерті з лиця землі... Ці люди, історії про яких - у багатьох українських родинах, що вони залишили після своєї насильницької смерті, що

хочуть сказати крізь час? Книжка Каті Петровської також є своєрідним пошуком власної ідентичності, власного минулого.

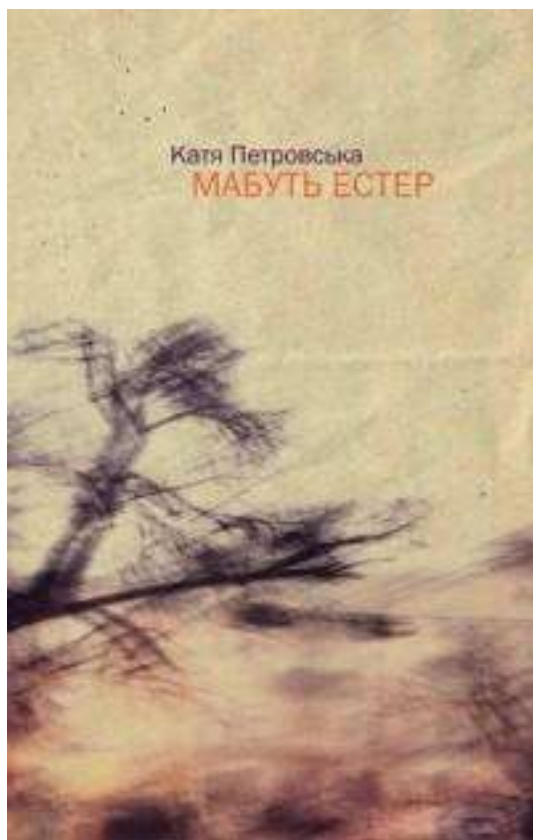

Рисунок 4 – Обкладинка книжки

Слід зауважити, що лауреатом премії імені Інгеборга Бахмана 2013 року стала письменник і журналіст Катя Петровська, яка живе в Берліні майже 14 років. Вона веде постійну колонку у Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung, а також співпрацює з українськими, російськими виданнями та освітньо-культурними центрами (наприклад, з Інститутом юдаїки).

Катя Петровська каже, що у книжці «Мабуть Естер» розповіла про історію своєї сім'ї, яка може виглядати як історія "жертв", - про Бабин Яр, про зниклу Польщу, про дідуся, який сидів у концтаборі Маутгаузен і повернувся через сорок років додому. У книзі не тільки війна. Естер - а саме так звали прабабусю Катерини, вбиту 1941 року біля будинку на Лютеранській вулиці, - це спроба сказати, що насправді ми не знаємо, як це було, оскільки навіть імені її не знаємо. Це "здається" - найважливіший модус всієї книжки: це те саме неприйняття того, що трапилося або скоєного, невизнання його закономірності.

Це книжка не про минуле, а про сьогоднішню сучасної людини, яка весь час спотикається об війну. Вона цього не хоче. Вона хоче бачити красиві ландшафти, картини тощо. Але весь час спотикається. Вона каже, що думала, що буде розповідати про двісті років історії моєї сім'ї, у Солженіцина є книжка "Двісті років разом", двісті років з євреями. У мене теж так вийшло - двісті років з євреями. У російському просторі відбувалася інструменталізація переможних криків, а в Німеччині я потрапила в дуже щільне середовище людей, які серйозно займалися тим, що зробили німці та як можна впоратися з таким сприйняттям і розумінням історії, як можна з цим усім жити; мене це вразило. Німці сказали це "ми". "Ми в усьому винні". Були це "ми" чи не "ми" - інша справа. Я добре пам'ятаю момент у перебудовній історії, коли ми теж були дуже близькі до цього "ми", до того, щоб сказати, що "це" зробили не комуністи, не євреї-комісари, не росіяни, не латиські стрільці або хто там іще був, а це зробили ми по відношенню до всіх нас. Але цього "національного консенсусу" (хоча я не дуже впевнена у слові "національний") не відбулося.

На запитання "Чому книжка написана німецькою", Катя відповіла:

"Насамперед - випадковість. До моменту початку книжки я вже десять років жила в Німеччині, і мені просто хотілося щось розповісти. Я почала писати якісь тексти і раптом зрозуміла, що мені потрібна німецька. Моїм адресатом був якийсь ідеальний представник Пренцлауер-Берга (хіпстерсько-інтелектуальний район Берліна, в якому мешкає Катерина Петровська та багато інших соціально близьких), навіть не обов'язково німець, а просто сусід. Мені хотілося схопити його і розповісти йому про те, що насправді нерозповсюджене. Якись наші московсько-київські радянські історії дитинства. Потреба виникла з неможливості емоційного конвертування, а не з теми чи чогось іншого. Це почуття добре знайоме багатьом емігрантам. Емоційне напруження цієї книжки виникло з бажання розповісти щось "німецькому другові" - листи до Луцилія, так би мовити, або, точніше, піонерське листування. А теми прийшли з якогось іншого боку".

У жовтні у "Видавництві Івана Лімбаха" в перекладі Михайла Рудницького вийшла друком книжка, яка вперше побачила світ 2014 року в Німеччині. Уродженка Києва, емігрантка Катя Петровська написала німецькою мовою книжку про свою сім'ю, частина якої загинула в Бабиному Яру під час голокосту.

При написанні твору використовувалася історія Бабиного Яру, книга Анатолія Кузнецова. Історія Бабиного Яру після війни - теж злочин. Безліч киян намагалися якось розповісти про це місце, чого тільки варта історія створення меморіалу! Нещодавно в Києві вийшли збірники документів. Є література різними мовами.

Події твору є правдивими і справді про бабусю батька автора.

"Здається Естер" Каті Петровської, за її власним зізнанням, багато в чому почалася зі світлини-експозиції з барака в таборі Маутгаузен, на якій дослідниця намагалася відшукати свого дідуся, але бачила лише очі в'язнів. Оніміння, що супроводжувало Петровську під час цієї незустрічі з минулим, стало відправною точкою і водночас допомогло їй знайти спосіб висловлювання.

Пошук мови - ось основне завдання авторки, яка зайнята історичною реконструкцією власного коріння, задумала описати невимовне і розповісти невимовне. Катя Петровська інтуїтивно знаходить оригінальне рішення - вибирає нерідну для себе німецьку. Мова в її книзі виконує одразу кілька важливих функцій. По-перше, вона забезпечує ефект остраїння, ставить захисний екран, що робить розповідь про ті події прийнятною. Це як зазирнути вглиб барака за відсутності можливості (і необхідності) входити всередину. Поряд із цим мова використовується як метод внутрішньої еміграції, забезпечуючи відхід у царину невисловленого, подалі від історій, знайомих дослідниці за фрагментами сімейної біографії. Нарешті, нерідна мова стає аналогією зв'язку поколінь. Династія, до якої належить Катя Петровська, займалася навчанням глухонімих дітей, і тепер сама вона, нащадок учителів, приміряє на себе роль учениці.

Письменницею керує бажання дати голос мертвим, тим, хто не зумів або не встиг висловитися свого часу, щоб відновити справедливість, нагадати про цінність кожного конкретного життя. Петровську хвилює радше не питання про "право говорити", її проблема - знайти спосіб, як це робити. Рішення, як сказано вище, прийшло з німецькою мовою - вона стала методом виштовхування емоцій через слова, аналогією зі спробою глухонімого навчитися говорити. Питання про право розповідати чужу історію перед Катєю Петровською постає лише одного разу: у тому самому бараку, коли вона бачить "ці очі" і думає, "що я взагалі тут роблю?" Це більше схоже на розгубленість. Розгубленість - головна інтонація. Дослідниця, яка затіяла пошук власного коріння, стоїть посеред історії наче у вирві, що залишилася від вибуху.

Війна невичерпна, як античність. Саме про це і магається розповісти автор. Це спільна трагедія, спільний міф (у якому нам ще розбиратися і розбиратися). Ставлення до війни в Німеччині та в Україні - абсолютно різне. І це просто дивовижний стан суспільства в Україні, коли на суспільному рівні не здійснюється конструктивна дискусія. Ані про Голодомор (з цього, до речі, роблять "картку" для вступу до Європейського Союзу), ані про інші історичні чи сучасні події немає суспільних дискусій (тобто вони не відбуваються в суспільному просторі).

Катя Петровська, крім документів, спирається на розповіді тих, хто вижив, і власний досвід подорожей, досвід своєї сім'ї, докази, здобуті нею самою. Її історія топологічно починається на берлінському вокзалі.

Бабуся Петровської виявляється сусідкою "в часі та просторі" Януша Корчака, який працював у Києві над книжкою "Як любити дитину". Петровська вдається до умовного способу нахилу історії: якби її родичі повернулися тоді ж до Варшави, то стали б сусідами Корчака "за всіма наступними адресами і за долею".

Петровська приміряє "до себе" фотографію довоєнного Києва, вулицю Чепла, будинок 14. Коли ця фотографія, цей будинок із людьми на його тлі

стають їй близькими, дослідниця дізнається від матері, що потрібен був будинок під номером 16. Петровській пощастило - краєчок будинку номер 16 все-таки потрапив у кадр. Випадкова точка, простори "не-пам'яті", спогад про те, чого не було, виражають загальну інтонацію всіх дослідників неможливого. Це точка пам'яті тих, хто вижив, відлік, розгалуження стежок історії. Цей момент - невидимий стрижень, навколо якого вибудувана книга.

"Здається Естер" - не зовсім про витяг і порятунок мертвих із пазурів небуття, а зокрема - і про тих, хто вижив. Катя Петровська намагається визначити себе через історію своєї сім'ї, роблять спробу прорватися крізь лакуну пам'яті до себе. Питання Петровської - хто я і з якого місця в історії я говорю? Хто я, якщо я не знаю, ким були вони?

Петровська: "Я думаю російською, шукаю свою єврейську рідню і пишу німецькою. Мені пощастило опинитися в провалі міжмовності, переміщатися в безперестанній зміні і плутанині ролей і перспектив. Хто і кого тут підкорив, хто тут мої, хто чужі, на чиєму я березі?"

Тому в Петровської такою важливою виявляється ця "Здається, Естер", такою важливою, що на честь неї названо всю книжку, хоча навіть ім'я її перебуває під сумнівом ("Здається..."). Без Естер картина не повна, без неї немає самої дослідниці. Естер - це бабуся батька, яка мала загинути в Бабиному Яру, але не дісталася туди, її вбили дорогою. Петровська дбайливо реконструює посмертний шлях прабабусі, про який не залишилося жодних свідчень, перетворює історію на підвид автофікшну, спробу опинитися на тому самому місці. І спроба вдається: проходячи останньою дорогою "Здається Естер", Петровська одночасно розповідає історію батька, у війну - маленького хлопчика, якого, за родинним переказом, встигли посадити в евакуаційний автомобіль, звільнивши для нього місце - прибравши фікус. Це дуже тонко помічена межа зіткнення історії тих, хто вижив, і тих, хто не вижив. Підспудна історія, таємне "навіщо" всіх сімейних історій двадцятого століття.

Разом із цим фікусом, який міг і не дати батькові Каті Петровської місця в житті, разом із фотографією будинку, якого більше немає, з пам'яттю про людей, яких убили, до самої письменниці приходить усвідомлення, що в списках потенційно вбитих є - завжди було - і її ім'я.

Петровська проговорює вголос страх ледь-ледь-здійсненого небуття, який відчувають усі, хто вижив. Нащадки носять його в собі від самого народження, нехай і не знаючи про це.

У цьому і полягає головна трагедія двадцятого століття, побачена і передана з великою скрупульозністю і достовірністю, майже прожита заново дослідницею і письменницею Катєю Петровською.

Посеред історії двадцятого століття - чорна діра, в яку витікають час і простір. Щоразу, коли ми намагаємося осмислити свою історію, ми провалюємося в цю чорну діру, і звідти немає повернення. Мозок здатен усвідомити цифри, але абсолютно неможливо зрозуміти й уявити собі, що це таке, коли приблизно за п'ять років люди знищили шість мільйонів собі подібних. Поки ми не розберемося з цим питанням про минуле, не може бути жодних планів на майбутнє. Тому в нас, що в житті, що в літературі, так буксує сьогоднішня. Ми не можемо рухатися вперед, поки мільйони невідомих, невідрефлексованих, непрожитих життів тягнуться до нас із цієї чорної діри.

Свої твори пише Петровська німецькою мовою. "Здається, Естер" (нім. "Vielleicht Esther") - триумфальний дебют Катерини Петровської в німецькій літературі. К. Петровська отримала премію Інгеборг Бахман - найбільшої премії в галузі німецької словесності. Премія ця вручається в Австрії. Її вручають за неопубліковані твори. Ця книжка вийшла у видавництві Суркамі у вересні 2014 року. Книжка посіла місце у двадцятці бестселерів і за перший місяць на ринку її продали понад двадцять тисяч разів. У 2014 році було присуджено літературну премію "Аспекти" німецької телевізійної програми aspekte. Цю премію з 1979 року вручає другий канал німецького телебачення, за видатні дебютні художні твори в прозі німецькою мовою. "Здається, Естер" увійшла до списку рекомендацій відомого інтелектуального американського

журналу New Yorker. Текст "Кажется, Эстер" було розпочато російською мовою, і в якийсь момент він перекинувся німецькою. "Здається, Естер" переклав українською Юрій Прохасько.

3.2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ОПОВІДАНЬ КАТІ ПЕТРОВСЬКОЇ «МАБУТЬ ЕСТЕР»

Катерина Петровська (нар. 1970) - німецька письменниця і журналістка, публікується нині під ім'ям Катя Петровська. В інтерв'ю для die Welt (2013) Петровська так описує причини написання роману: "Als ich ungefähr 38 Jahre alt war, schien es mir einfach an der Zeit, meine Familiengeschichte aufzuschreiben. Das ist natürlich nicht sehr originell, das machen alle. Überraschend für mich selbst war dabei, dass ich deutsche Sätze gebildet habe. In dem Konglomerat sowjetisch-jüdischer Geschichte, das sich vor mir auftat, bin ich immer wieder ungewollt über den Krieg gestolpert. Ich wusste nicht, warum und wozu. Denn mein Plan war es eigentlich gewesen, etwas Friedliches zu schreiben". Походження Петровської, її бажання пізнати минуле і водночас відкриття відсутності інформації робить письменницю представницею третього покоління авторів або "постпокоління" про яке ми говорили в попередньому розділі. Члени сім'ї Петровської стали жертвами Голокосту, війни та Радянської влади; письменниця заявляє, що хотіла просто записати мирну історію своєї сім'ї, але думками весь час поверталася до війни, яка травмувала її родичів. Про це якраз і йдеться в "Можливо, Естер": оповідачка намагається з'ясувати долю своїх близьких ("Am Anfang dachte ich, ein Stammbaum sei so etwas wie ein Tannenbaum <...>. Jedenfalls war ein Tannenbaum der einzige Familienbaum, den wir hatten, er wurde jedes Jahr neu gekauft und dann weggeschmissen, einen Tag vor meinem Geburtstag"), віднайти теперішні зв'язки з минулим і розповісти про них, а також зрозуміти причину своєї одержимості історією. Так, наприклад, в епілозі оповідачка сама визнає свій невблаганний інтерес до минулого, який виражає її зустріч зі старою пані в епілозі.

Шість розділів "Можливо, Естер" змонтовані з численних невеличких епізодів подій, що відбуваються в трьох часових шарах, які зрештою перетворюються на чудово пов'язаний хитромудрий твір. Відбувається це завдяки фігурі оповідачки.

Як уже зазначалося, у романі є три основні сюжетно-часові плани. По-перше, історія пошуку оповідачки, що відбувається в теперішньому, у 2011 році та закріплює композицію роману. Ця історія починається в пролозі "Google sei Dank" на вокзалі в Берліні, де оповідачка чекає на потяг до Варшави. Оповідачка мандрує місьцями, де мешкали її родичі, і ходить по архівах у пошуках інформації; наприкінці вона повертається до Відня, де обговорює зі своїм сусідом у кав'ярні свої пошуки, долю свого дідуся в таборі в Австрії, незнайомиць у відповідь розповідає про свого дідуся-німця, що зник у сибірському таборі. Так закінчуються історія пошуку та історія написання родинного дерева оповідачки. Тут же наприкінці дано конкретне відсилання на рік, коли відбувається ця основна лінія подій (подорож і пошук): "Als ich endlich in Wien ankam, wo sich die Kriegsarchive befanden und wo Oszel, der Vater meiner Großmutter Rosa, geboren wurde, war gerade Otto von Habsburg gestorben, und die Zeitungen schrieben über das Ende des alten Europa" . Тобто подорожі відбуваються 2011 року, а "кінець старої Європи" знаменує кінець подорожі та кінець пошуку. По-друге, це план "пам'яті", історій про життя сім'ї оповідачки: розповіді про смерть її прабабусі Естер, розстріляної в Баб'єму Яру 1941 року, про її дідусів (один зник на 10 років у концентраційному таборі, інший розстріляний за політичний злочин), бабусь (Розу та Маргариту), про тьотю Ліду та ін. І по-третє, це план небагатьох спогадів оповідачки про її дитинство, про розмови з батьками, про те, як вона вирішила вивчати німецьку і переїхати до Німеччини. У цьому плані ми бачимо якраз передачу сімейної "пам'яті", історії третього покоління, тобто оповідача.

Епілог, що має назву "Kreuzung" (Перехрестя), являє собою невелику замальовку. Стоячи на перехресті в Києві, що розділяв три будинки, де колись жила сім'я її батька, її матері і де потім жили вони всі разом, оповідачка

розмірковує про радянське минуле, про своїх батьків, про родичів, яких вона не знала; тут до оповідачки підходить незнайома стара жінка і заявляє, що бачить її тут занадто часто. Жінка тут же зникає, а оповідачка дивується, адже вона не була в Києві вже дуже давно, але потім розуміє, що незнайомка все-таки мала рацію. Ця фантастична, схожа на сон, заключна сцена роману на рівні мотивів виявляється пов'язаною з початком першого розділу роману і постаттю Естер. Зав'язкою сюжету є бажання оповідачки вибудувати генеалогічне дерево. На початку першого розділу вона згадує, що не знала значення генеалогічного дерева ("Stammbaum") і вважала, що це Різдяна ялина; батьки купували її щороку нову і прибирали за день до дня народження оповідачки. Відбувається розмиття значень понять: оповідачка сприймає ялину за генеалогічне дерево, а свої вигадані історії, домисли й роздуми вона подає як історію своєї родини. У післямові ці мотиви досягають апогею, бо не зрозуміло, чи відбувається цей сюжет насправді, чи це сон, чи фантазія; якщо це реальність, то чи прийняла жінка оповідачку за когось іншого, чи справді знала її. Усі запитання читачів залишаються без відповіді, як і запитання оповідачки про своє минуле.

Головною особливістю оповіді є комбінація фактів і вигадки (фрагментарність). "Можливо, Естер" згадує багато історичних подій та реалій: Бабин яр, справа Штерна і Васильєва, ГУЛАГ тощо. Ці згадки є позатекстовими історичними подіями і вписують сім'ю Петровських у світову історію та створюють відчуття достовірності.

Таким чином, "каркасом" для розповідей про родичів увесь час стає якийсь відомий історичний чи біографічний факт, його описують стисло, а потім, зазнаючи художньої обробки, він перетворюється на історію. Петровська також весь час використовує реалії та місця, які існують і зараз, що допомагає їй створити правдоподібну вигадку-"історію про свою родину".

У "Можливо, Естер" вставлено 14 фотографій. Більшість із них - зображення людей. Вони маленького розміру, всередині тексту не підписані. Наприкінці книжки є список фотографій з невеликими описами того, хто

зображений на фотографії, в якому році було зроблено знімок, де його було знайдено. Усі джерела фотографій, описані наприкінці, з'являються в тексті як місця, де оповідачка шукає інформацію: архів Міністерства закордонних справ у Берліні, сімейний архів Петровської, архів музею концтабору Маутгаузен і газети. Фотографії справді репрезентують живих людей і належать до історичних моментів.

Оповідачка постійно рефлексує над тим, що німецька не рідна її мова, і над тим, як їй складно її вчити, часто міркує про німецьку граматику, про більш слухну лексику та зрештою порівнює німецьку й російську мови. Самодистанціювання стає частиною критичного сприйняття оповідачкою світу, воно допомагає акуратно порушувати серйозні історичні питання, маскуючи їх за звичайним лінгвістичним інтересом людини, яка розмовляє іноземною мовою. У такий спосіб оповідачка справляється з важкими переживаннями через вторинну травму.

Наприклад, судження про граматику, умовний спосіб:

Eigentlich müsste man die Frage nicht im Präsens, sondern im Imperfekt stellen und im Konjunktiv, wo wären wir gewesen, wenn wir damals gelebt hätten, wenn wir in diesem Land gelebt hätten – wenn wir jüdisch gewesen wären und damals hier gelebt hätten. Ich kenne diesen mangelnden Respekt vor der Grammatik, auch ich stelle mir solche Frage, wo bin ich auf dem Bild, die mich aus der Welt der Vorstellung in die Realität versetzt, denn die Vermeidung des Konjunktivs macht aus einer Vorstellung eine Erkenntnis oder sogar einen Bericht, man nimmt die Stelle eines anderen ein, katapultiert sich dorthin, auf diese Tabelle zum Beispiel, und wo erprobe ich jede Rolle an mir selbst, als gäbe es keine Vergangenheit ohne irgendein Als-ob, Wenn oder Falls.¹

¹ Vielleicht Esther. 45. Пер.: На самом деле, не нужно было задавать этот вопрос в настоящем времени, надо было спросить в Перфекте и Конъюнктиве, где бы мы были, если бы жили тогда, если бы жили в этой стране – если бы мы были евреями и жили бы тогда здесь. Я знаю этот недостаток уважения к грамматике, я также задаю себе такой вопрос, где я нахожусь в картине, которая выводит меня из мира воображения в реальность,

Цей пасаж показує міркування оповідачки про свою історію і про своє походження: відкривши нову інформацію про своїх родичів, вона задається питанням, як могла розгорнутися і її історія тоді. Пізніше оповідачка розповідає, як вона з братом вивчила різні мови, і вони мігрували в різні країни: Ізраїль і Німеччину. Тут оповідачка пише: "Mein Deutsch blieb in der Spannung der Unerreichbarkeit und bewahrte mich vor Routine" , вона почала вчити німецьку дуже пізно, тому вона залишається для неї недосяжною. Знову з'являється мотив неможливості повного пізнання, тільки тепер він спрямований у майбутнє. З іншого боку, німецька допомагає оповідачці пізнати нові аспекти життя.

У творі є моменти, коли оповідачка навмисно створює плутанину в німецькій. Наприклад, вона пише про свого прадідуся: "Er hieß Ozjel, aber ich hörte Asil oder Asilij, denn im Russischen wird ein unbetontes O als A ausgesprochen"; ця "плутанина" потрібна оповідачці, щоб разом зі своїм прадідусем запровадити мотив захисту. Asil за звучанням співвідноситься з Asyl (притулок), що стає визначальним чином в описі прадідуся; розповідь про нього називається "Ozjels Asyl" (Притулок Озьєля). Він був директором школи для німих сиріт, єдиним, хто піклувався про цих дітей, його школа - їхній захист. Подібна плутанина, заснована на асоціації звуків і смислів, ще раз з'являється наприкінці роману:

"Ich schaute nicht einmal auf die Blätter, dort waren Bilder, die nicht für mich bestimmt waren, ich schaute nur kurz hin und war sicher, dass ich sie nie wieder anschauen würde, aber ich brauche sie!, <...> und ich drückte auf den Knopf, als hätte dieses Gerät etwas retten können, ich kopierte alles und spürte, wie meine eigene Zukunft immer größer, immer ausgedehnter wurde, je mehr ich Gunskirchen kopierte, angesichts dieser immer weiter aufgeschobenen Betrachtung, die mir

потому что избегание сослагательного наклонения делает из предположения знание или даже отчет, кто-то занимает место другого человека, сдается этой таблице, например, и так я проверяю каждую роль на себе, как если бы не было прошлого без каких-то "будто", "если" или "в случае".

vielleicht gar nicht gestattet ist, und ich kopierte, bis ich zu ahnen begann, dass ich wieder einmal e von ä nicht unterschied, gerettet, Geräte, und in diesem Gerät Rettung suchte, unbedacht"².

Копіювальний апарат рятує минуле, ця гра слів, можлива тільки німецькою, розкриває задум оповідачки, а разом із нею, може, і всього "попстпокоління", - зберегти всю пам'ять, яку можливо. Вона рятує минуле, заново відкриваючи і зберігаючи його.

Петровська каже, що німецька мова - це єдиний фіктивний елемент у творі. Ця ж думка, виражена знову через мовну гру, з'являється в самому творі. Наприклад, оповідачка, розповідаючи історію від'їзду сім'ї її батька з Києва, приділяє багато уваги горщику з фікусом, який довелося залишити, щоб її батько вліз у машину. Драматизуючи ситуацію, вона пише, що своїм життям завдячує фікусу, але, коли вона повторно запитує в батька про цю історію з квіткою, виявляється, що її не було. Тут оповідачка задається питанням про "правдивість" історії, яку вона розповідає; її роздуми починаються з мовної гри: "Gab es den Fikus, oder ist er eine Fiktion? Wurde die Fiktion aus dem Fikus geboren – oder umgekehrt?"³. Фікус німецькою пишеться через "с", але Петровська пише його через "к", що візуально показує схожість слів "фікус" і "фікція", у такий спосіб посилюючи зв'язок фікуса з фікцією; цікаво, що існування фікуса вже не так важливе для оповідачки, вона в будь-якому разі визнає наявність фікції у своїй історії. Отже, фікціоналізація та її безпосереднє

² Vielleicht Esther. 274. Пер.: Я даже не смотрела на листы, там были картинки, которые были предназначены не для меня, я просто быстро взглянула на них и была уверена, что никогда больше не посмотрю на них, но они мне нужны!, <...> и я нажала на кнопку, как если бы это устройство могло что-то спасти, я копировала все и чувствовала, как мое собственное будущее становилось все больше и больше, чем больше я копировала Гунскирхен, перед лицом все дальше откладывающегося соображения, которое мне даже не позволено делать, и я копировала, пока не начала подозревать, что я снова не отличила е от ä, спасенный, устройство, и искала спасения в этом устройстве, бездумно.

³ Vielleicht Esther. 219. Пер.: Был ли фикус? Или он просто фикция? Родилась ли фикция из фикуса или наоборот?

усвідомлення в тексті оповідачкою відбуваються за рахунок можливості створювати мовну звукову гру німецькими словами.

Якщо розглядати використання німецької мови з перспективи читачів, то можна відзначити явний ефект чужості. Чужорідність німецької мови для оповідачки очевидна, її постійна рефлексія про неї, незвична гра слів. Але, крім того, чужість німецької мови проявляється в постійному зверненні до російських слів, виразів, віршів. На початку книжки російські слова пишуться кирилицею, потім транслітерацією і тільки потім дається переклад: "Ich bin zu oft hier, dachte ich kurz, vielleicht bin ich стрелочник, *strelotschnik*, ein Weichensteller"⁴ після вони вже відразу пишуться транслітерацією ("Das Dreiliterglas, *trjochlitrowaja banka*"⁵ "der Kunstflug des Strickens, *vyschij pilotasch*"⁶) і або читачам одразу дається німецький переклад, або оповідачка сама пояснює значення слів.

Як і про німецьку, у творі трапляються розлогі роздуми про російську мову, вони з'являються в контексті спогадів оповідачки про своє радянське дитинство. Наприклад, цитата: "Ich dachte immer, dass das Wort Gymnastik sei aus des Wort Hymne entstanden, auf Russisch fängt beides mit G an, Gimnastika und Gimn "⁷ показує мислення радянської людини в рамках радянського світогляду - вся повсякденність пов'язана з партійними/національними практиками (гімнастика з гімном).

На наступній сторінці можна побачити: "Ich wuchs nicht in menschenfresserischen, sondern in vegetarischen Zeiten auf, wie zuerst Achmatowa sagte und dann wir alle, wir schrieben alle Verluste dem längst vergangenen Krieg

⁴ Vielleicht Esther. 8. Пер.: Я тут слишком часто бываю, подумала я, возможно, я strelochnik, стрелочник.

⁵ Vielleicht Esther. 33.

⁶ Vielleicht Esther. 21.

⁷ Vielleicht Esther. 22. Пер.: Я всегда думала, что слово "гимнастика" происходит от слова "гимн", в русском языке оба начинаются с буквы "G", "Gimnastika" и "Gimn"

zu, jenem Krieg ohne Artikel und Beiwort, wir sagten einfach Krieg, im Russischen gibt es sowieso keine Artikel"⁸ ми бачимо крім інформації про мову (у російській немає артиклів) і демонстрації радянської ментальності (сприйняття війни - війна винна в усьому, незважаючи на те, що закінчилася близько тридцяти років тому), ще русизм, російський вираз (непряме цитування Анни Ахматової про людоежерські та вегетаріанські часи).

Так, по ходу розповіді своєї історії оповідачка все частіше, спокійніше вводить російські реалії, позначення, абрєвіатури "Rabfak, Oblmortrest, Komsomol, Molokoopsojus, alles wurde damals abgekürzt und verschmolzen, Mosselprom, Narkompros oder TscheKa, die langlebigste Organisation, die sich später in GRU, NKWD, KGB, FSB verwandelte"⁹, русизми, російські гасла ("*niemand vergessen und nichts vergessen*"¹⁰), пісні ("Марш авиаторов": Мы рождены, чтоб сказку сделать былью¹¹), вірші ("Ночь, улица, фонарь, аптека" А.Блока¹²). Ці вставки одразу створюють гібридне поле змішання російської та німецької мов і культур і створюють ефект відчуження.

Отже, під час аналізу цього твору справедливо говорити як про дистанцію між оповідачкою та описуваними нею подіями, так і про відчуження читачів від тексту, що досягається за рахунок використання німецької мови для написання твору. Оповідачці дистанція допомагає

⁸ Vielleicht Esther. 23. Пер.: Я выросла не в людоедские, а вегетарианские времена, как сначала сказала Ахматова, а потом и все мы, мы приписывали все потери давно прошедшей войне, той войне без артиклей и эпитетов, мы просто говорили война, в русском все равно нет артиклей

⁹ Vielleicht Esther. 35-36. Пер.: Рабфак, Облмортрест, Комсомол, Молокоопсоюз, все тогда сокращалось и объединялось: Моссельпром, Наркомпрос или Чека, самая долгоживущая организация, которая впоследствии превратилась в ГРУ, НКВД, КГБ, ФСБ.

¹⁰ Vielleicht Esther. 40. Пер.: никто не забыт, ничто не забыто

¹¹ Vielleicht Esther. 37.

¹² Vielleicht Esther. 281.

подолати травму і стереотипність свого радянського минулого, а читачам відчуження дає змогу побачити повнішу картину історії.

Слід зазначити, що початком формування транскультурної ідентичності оповідачки є відхід від звичної національної ідентифікації; оповідачка згадує, як раніше в її житті були лише радянські орієнтири: "Ebenso wie Wil [дядя] bin auch ich als Teil des staatlichen Stoffwechsels geboren, hundert Jahre nach Lenin. Ich feierte meine Geburtstage zusammen mit Lenin, nur minus hundert. Ich wusste, es wird mir immer helfen, meine Koordinaten in der Weltgeschichte zu finden, aber die Kraft des jungen, aufstrebenden Staats, die meinem Onkel durch Geburt geschenkt wurde, war längst dahingeschwunden"¹³, її дядько відчував себе частиною системи (staatlichen Stoffwechsels), і вона спершу почувалася ув'язненою в рамки радянського світосприйняття. Потім оповідачка покинула радянсько-російський простір, мігрувавши до Німеччини через кохання.

Розповідаючи про вибір німецької, оповідачка розмірковує про самовизначення через мову і порівнює свою рідну мову та "набуту": "Wir waren eine sowjetische Familie, russisch und nicht religiös, das Russische war das stolze Erbe aller, die wussten, was Verzweiflung ist, angesichts des Schicksals der eigenen Heimat, wie der Dichter sagt, *Nur du gibst mir Stütze und Halt, o du große, mächtige, wahrheitsgetreue und freie russische Sprache*, und heute höre ich diesen Worten *o du fröhliche, o du selige*, wir bestimmten uns nicht mehr durch die lebenden und die toten Verwandten und ihre Orte, sondern durch unsere Sprachen"¹⁴.

¹³ Vielleicht Esther. 39. Пер.: Как и Вил, я родилась как часть метаболизма государства, на сто лет позже Ленина. Я праздновала свои дни рождения вместе с Лениным, только минус сто. Я знала, что это поможет мне найти мои координаты в мировой истории, но сила молодого, устремленного состояния, которую мой дядя получил от рождения, давно исчезла.

¹⁴ Vielleicht Esther. 78. Пер.: Мы были советской семьей, русской, а не религиозной, русский был гордым наследством всех, кто знал, что такое отчаяние, ввиду истории своей родины, как говорит поэт: "ты один мне поддержка и опора, о великий, могучий, правдивый и свободный русский язык, и сегодня я слышу эти слова: о вас счастливые, о благословенные, мы больше не определяем себя живыми и мертвыми родственниками и местами, а нашими языками.

Російська мова асоціюється із силою та опорою, цитата з вірша "Русская мова" Івана Тургенєва, здається, є ще й демонстрацією величі російської літератури; потім оповідачка навмисно наводить цитату з популярної німецької різдвяної пісеньки, змінюючи філософське налаштування, що його запроваджує російська мова, на буденне, святкове. Але водночас німецька дає змогу оповідачці розповісти історію (подолавши психічну травму) і створити гібридні мультикультурні простори спогадів: "Mein Deutsch blieb in der Spannung der Unerreichbarkeit und bewahre mich vor Routine. <...> ich zahlte in dieser spät erworbenen Sprache meine Vergangenheit zurück, mit der Leidenschaft eines jungen Liebhabers"¹⁵.

Німецька сприймається нею не тільки як "основа" для створення простору спогадів, а й сама по собі асоціюється з новим досвідом, недоступним раніше: "Ich war noch nie richtig wandern, in meiner Muttersprache gibt es dafür nicht einmal ein passendes Wort, auf Russisch können wir nur pilgern oder wandeln"¹⁶.

Наступним кроком на шляху транскультурної ідентичності є усвідомлення свого єврейського коріння, про яке оповідачка дізналася лише під час пошуку. Цей момент важливий для формування самовизначення оповідачки, оскільки ця інформація відкриває для неї новий погляд на свою сім'ю, на себе. У першому розділі ми дізнаємося, що спочатку оповідачка не знала про єврейське коріння: "Lange Zeit verstand ich nicht, was das EBP.KBAC bedeutete, so stand es ganz oben auf dem Zettel, ich starrte auf dieses EBP, denn die kyrillische Abkürzung hätte genauso gut als EBPопейский, JEWRopejskij, europäischer, wie als EBPейский, JEWRеjskij, jüdischer Kwas verstanden werden

¹⁵ Vielleicht Esther. 78-79. Пер.: Мой немецкий оставался в напряжении недоступности и отвлекал меня от рутины. <...> Я расплатилась со своим прошлым на этом позднем приобретенном языке со страстью молодого любовника.

¹⁶ Vielleicht Esther. 255. Пер.: Я еще никогда по-настоящему не странствовала (wandern), в моем языке нет для этого подходящего слова, по-русски мы можем только паломничать и бродить.

können"¹⁷. Повествовательница не знает, как расшифровать аббревиатуру, которую оставила ее тетя, потому что не знает еще своего происхождения. Мотив умалчивания или немоты сопровождает истории о родственниках-евреях и намекает на табуированность еврейства в XX веке. Он проявляется в полной мере во второй главе, когда рассказчица узнает историю еврея Шимона (Семена) Геллера, основавшего школу для глухонемых детей в Вене. Тут мотив немоты впервые напрямую связывается с иудаизмом. В третьей главе, находясь в Польше, месте проживания своих еврейских предков, рассказчица ощущает немой себя: "Mit meinen slawischen Sprachen versuchte ich, das Polnische zu erraten, Ahnungen ersetzen Kenntnisse, Polen war taub, ich war stumm"¹⁸, однак, вона вказує, що намагалася зрозуміти мову своїх предків, наскільки це було можливо.

Якщо німецька мова є основою для створення транскультурного простору спогадів, то Польща стає матеріальним місцем, у якому можливе поєднання різних культурних і мовних полів. Після приїзду до Варшави оповідачка сама пише про поєднання в ній самій кількох мовних, національних полів: "nirgendwo habe ich mich so perfekt verloren gefühlt wie hier <...> Ich dachte auf Russisch, suchte meine jüdischen Verwandten und schrieb auf Deutsch."¹⁹. Простір Польщі для оповідачки від початку поєднує в собі слов'янську та єврейську культури: " in diesen Seitengassen wohnte Gott, Polen, Polyń, Polonia, Polania, po-lan-ja, hier-wohnt-Gott, drei hebräische Wörter, die aus

¹⁷ Vielleicht Esther. 31. Пер.: Долгое время я не понимала, что означает ЕВР.КВАС, это стояло сверху на листочке, я смотрел на этот ЕВР, потому что кириллическая аббревиатура могла означать, как Еврейский, так и Еврейский.

¹⁸ Vielleicht Esther. 101.Пер.: С моими знаниями славянских языков я пыталась понять польский, но догадки заменяли знания, поэтому Польша была глухой, я была немой.

¹⁹ Vielleicht Esther. 115. Пер.: нигде я не чувствовала себя настолько идеально потерянной как здесь, я думала по-русски, искала своих еврейских родственников и писала по-немецки.

dem slawischen Polen ein gelobtes Land der Juden machten..."²⁰. Під час подорожі єврейським кварталом у Варшаві оповідачка бачить написи польською, які мають стосунок до єврейських реалій. Наприклад, "Auf der Plattenhülle stand so etwas wie Zydowskie piosenki wschodniej Europy. Die polnischen Wörter transkribierte ich mir damals ins Russische, und nun übersetze ich sie ins Deutsche, Jüdische Lieder aus Osteuropa"²¹. Від початку гібридний простір оповідачка осмислює спершу з перспективи свого російського минулого і транскрибує польський напис російською, а потім перекладає німецькою - мовою її сьогодення.

Петровська продовжує боротьбу з німотою, яку її родичі вели як учителі глухонімих дітей протягом семи поколінь. За допомогою німецької, німої, мови, вона рятує історії своїх родичів від забуття: "Als Nachkommin der Kämpfer gegen die Stummheit war ich einsatzbereit, aber sprachlos," але, з іншого боку, вона відчуває бар'єри, які не дають змоги їй зрозуміти своїх родичів, оскільки вона "beherrschte keine der Sprache meiner Vorfahren, kein Polnisch, kein Jiddisch, kein Hebräisch, keine Gebärdensprache, ich wusste nichts über die Shtetl, ich kannte kein Gebet, ich war Anfängerin in all jenen Disziplinen, zu denen meine Verwandten sich berufen fühlten"²². Це стає останнім етапом розкриття теми транснаціональності. Оповідачка хоче зрозуміти, прийняти своїх родичів і відвідує єврейське гетто, а потім і виставу відеохудожниці єврейки Катаржини Козира. Повне подолання бар'єрів, що їх розділяють, відбувається

²⁰ Vielleicht Esther. 55. Пер.: На этих боковых улочках обитал Бог, Польша, Полин, Полония, Поляна, По-Лан-Я, здесь обитает Бог, три еврейских слова, которые сделали славянскую Польшу обетованной землей евреев...

²¹ Vielleicht Esther. 75. Пер.: На обложке пластинки стояло что-то вроде Zydowskie piosenki wschodniej Europy. Тогда я транскрибировала польские слова по-русски, а теперь перевожу их на немецкий, еврейские песни из Восточной Европы.

²² Vielleicht Esther. 101. Пер.: Как потомок борцов с немотой, я была готова, но потеряла дар речи, я не владела ни одним из языков моих предков, ни польским, ни идишем, ни ивритом, ни языком жестов, я ничего не знала о Штетле, я не знала молитвы, я была новичком во всех тех дисциплинах, к которым чувствовали призвание мои родственники.

уві сні, в якому оповідачка приміряє на себе ідентичність своїх предків: вона представляє гетто, каже Катаржині, що вона теж могла бути полькою, вимовляє слова на івриті.

"Можливо, Естер" рясніє включенням іноземних слів і фраз (у тексті є близько 72 моментів включення до німецької інших мов: англійської, російської, польської, ідишу, івриту, італійської та французької). До цих включень не дається переклад у виносках, зазвичай оповідачка пояснює значення сама або створює контекст, у якому ці іноземні слова набувають сенсу. Різноманіття мов вводиться в текст не саме по собі, а в контексті історій сім'ї оповідачки, її подорожі в теперішньому часі та позначає розширення меж її родинної історії, є частиною транскультурного простору спогадів. Накладення різних мовних полів створюють нові культурні поля, пов'язують оповідачку з її родичами; отже, правильно було б говорити не про різноманіття мов або багатомовність, а про транслінгвізм і розширення транскультурного простору пам'яті за посередництвом іноземних мов.

Італійська з'являється в тексті здебільшого у вигляді назви книжок, фільмів, музичних композицій, представляє якогось родича оповідачки (стає частиною образу). Наприклад, бабуся Роза представляється з арією Віолетти: "Warum bin ich schuldig, dass ich mich in Alfredo verliebt habe", sang sie, wie die russische Übersetzung seltsamerweise lautet – "L'amore d'Alfredo perfino mi manca". Jahre später fand ich heraus, dass es sich um die Arie der Violetta aus *La Traviata* handelte, ich erschrak jedesmal, so leidenschaftlich sang Rosa, so fremd erschien mir diese Leidenschaft meiner Babuschka, die seit vierzig Jahren ohne Mann lebte, und so gegenwärtig"²³. Пристрасть, що живе в спокійній бабусі, виражається через її любов до італійських арій.

²³ Vielleicht Esther. 66. Пер.: "Почему я виновата в том, что влюбилась в Альфредо", – пела она, как ни странно в русском переводе, – "L'amore d 'Alfredo perfino mi manca". Спустя годы я узнала, что это была Виолетта из Травиаты, я всегда была поражена, так страстно пела Роза, такой далекой казалась эта страсть моей Бабушки, которая прожила без мужа сорок лет, и такой настоящей.

Наступного разу італійська разом з англійською та ідишем представляє родину Тобіаса Кршевіна, польсько-єврейськими родичами оповідачки, яких вона знайшла через Єврейський центр генеалогії та сімейного успадкування (Варшава): "Er war einer der ersten, die in den Familientabellen erwähnt wurden, sein erstes Kind wurde in dem Jahr geboren, in dem Joseph Haydn *Il ritorno di Tobia* schrieb, Die Rückkehr des Tobias"²⁴. Ораторія "Повернення Тобіаса" відсилає нас до апокрифічного сюжету про Табіта та його сина, який здійснює мандрівку і врешті виліковує батька від сліпоти. Через італійську ораторію вводиться єврейська історія - родич оповідачки ставиться в один ряд із героєм біблійного сюжету. До цього гібридного поєднання полів оповідачка додає ще кілька: по-перше, німецький "Mein Mann heißt Tobias, ich kannte den Namen nur im deutschen Kontext"²⁵, по-друге, англійська та ідиш "hatte niemals an *Tewje, der Milchmann*, Tewje, Tobias, gedacht, den Roman von Scholem Alejchem und das Musical *Fiddler On The Roof, Anatevka*"²⁶. В історію Кршевіна через іноземні мови вплітається єврейський контекст: біблійний сюжет віддзеркалюється в італійській ораторії XVIII століття, роман Шолома Алейхема XIX століття з Російської імперії з'єднується з бродвейським мюзиклом XX століття за мотивами цього роману. Межі минулого оповідачки розсуваються, воно вписується в контекст світової історії, простір пам'яті стає транскультурним. А з іншого боку, в цей транскультурний, транслінгвістичний простір пам'яті через німецьку мову і німецького чоловіка оповідачки входить її сьогодення.

Важливу роль відіграє включення в текст івриту. Оповідачка кілька разів підкреслює, якою далекою від неї є єврейська культура, як складно їй зрозуміти культурні практики (молитви, іудаїзм, мову) її єврейських родичів.

²⁴ Vielleicht Esther. 107. Пер.: Он был одним из первых, кого упомянули в семейных чартах, его первый ребенок родился в год, когда Джозеф Гайдн написал книгу "Возвращение Тобиаса".

²⁵ Vielleicht Esther. 107. Пер.: Моего мужа зовут Тобиас, я знала это имя только в немецком контексте

²⁶ Vielleicht Esther. 107. Пер.: никогда не думал о Тевье, молочнике, Теве, Тобиасе, романе Шолома Алейхема и мюзикле "Скрипач на крыше", Анатевка.

Так, іврит з'являється у творі, з одного боку, для представлення життя сім'ї Озьєля (прадідусь), а з другого, іврит демонструє спробу оповідачки зрозуміти своїх родичів. Як було згадано вище, оповідачка розмовляє уві сні івритом: на співзвуччі з німецькими "scheu" (скромний) і "schau" (дивись) у неї виринає "shoa" (שואה, Голокост/вигнання): "ich bin anders, aber ich versteckte mich nicht, warm, und sonst bin ich scheu, schau, shoa, kalt, wieder ganz kalt"²⁷. Уві сні оповідачка потім відчуває страх, боїться, що хтось дізнається про її єврейське коріння - "шоа" активує спогади про Голокост і лякає оповідачку. Однак, ще до цього сну ми бачимо спробу подолання мовного та релігійного бар'єрів (у частині "Schimon der Hörende"²⁸) коли мама оповідачки розповідає про влаштування школи Озьєля для єврейських глухонімих дітей і систему навчання мовлення через Талмуд. Наприкінці цієї розповіді оповідачка замислюється про мужність своїх родичів: "Ich blickte hinein und hörte zu, ich dachte an die zahlreichen selbstlosen Männer der jüdischen Aufklärung, die beseelt von der Idee, Wissen zu verbreiten, es vom Mund zu Mund weitertrugen"²⁹ і пробує сама вимовити початок молитви: "ich probierte *Sch'ma Israel*, wieder und wieder, *Sch'ma Israel*, als hätte ich noch nie gesprochen, ich schüttelte die Luft, *Sch'ma Israel*, ich wollte so sehr gehört werden, erprobte meine Zunge, meine Sprache, ich versuchte, die Geschichten zu erzählen, sie in mein fremdes Deutsch zu übertragen"³⁰.

²⁷ Vielleicht Esther. 118. Пер.: Я другая, но я не пряталась, тепло, а в так я стесняюсь, смотри, шоа, холодно, опять очень холодно

²⁸ Vielleicht Esther. 49-55.

²⁹ Vielleicht Esther. 55. Пер.: Я смотрела и прислушивалась, я думала о многочисленных самоотверженных людях еврейского Просвещения, которые, вдохновленные идеей распространения знаний, передавали их из уст в уста

³⁰ Vielleicht Esther. 55. Пер.: Я снова и снова пробовала Sh'ma Israel, Sh'ma Israel, как будто я никогда не говорила, я встряхивала воздух, Sh'ma Israel, я так хотела, чтобы меня услышали, пробовала мой язык (орган), мой язык, я пыталась рассказывать истории, переводить их на мой чужой немецкий.

Апогей формування транскультурного транслінгвістичного простору можна спостерігати в частині "Russenfriedhof"³¹, оповідачка приїжджає на "російський цвинтар", утворений ще у XVIII столітті біля Зальцбурга; він являє собою загальне поховання не тільки російських, а й також сербських і французьких солдатів, військовополонених, світських громадян. Там оповідачка читає "гостьову книгу" (зошит, у якому записано відомі імена похованих людей, записи родичів, які туди приїжджають). Цей зошит заповнювали протягом трьох останніх років, у ньому люди 5-ма різними мовами залишають "пам'ять" про себе, про своїх родичів, про події: *"Auch ich war ein Kriegsgefangener, erst bei Borodino, dann in Moskau, und ich gedenke hier der sowjetischen Soldaten, doch auch meiner vielen in Gefangenschaft verstorbenen Kameraden"*, *"мой отец был здесь"* *"I visited here as my grandpa..."* *"à la memoir du mon grand-père"*³².

Так, цей "маленький паперовий" простір стає уособленням транскультурного поширення "пам'яті". Вона більше не має кордонів, проживаючи в різних країнах, представники різних культур, носії різних мов приїжджають на цей цвинтар, відчуття втрати, травма і пам'ять про минуле об'єднує їх усіх.

Транслінгвізм допомагає уявити родичів оповідачки, передає реалії їхнього життя, але, крім того, мови дають змогу поєднати різні шари минулого із сьогоденням і створити транскультурний простір пам'яті. Крім цього, у творі ми бачимо, як разом із розширенням меж свого минулого оповідачка звільняє себе від обмеженої радянським світосприйняттям ідентичності, приміряє ідентичність своїх предків, долає мовні, національні, етнічні бар'єри, що розділяють їх. Об'єднуючи різні культурні та мовні поля, Петровська створює

³¹ Vielleicht Esther. 251-254.

³² Vielleicht Esther. 253. Пер.: Я тоже был военнопленным, сначала в Бородино, затем в Москве, и я почитаю здесь память советских солдат, но также и моих многочисленных товарищей, которые погибли в плен; мой отец был здесь; Я побывал здесь, как мой дедушка; в память о моем дедушке

транскультурний простір спогадів, показує, що пам'ять не ексклюзивна, а інклюзивна для всіх націй і культур.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Катерина Миронівна Петровська народилася 3 лютого 1970 року у місті Києві. Є донькою київського літератора, письменника та красзнавця Мирона Петровського.

Народився в Одесі, в ранньому дитинстві переїхав із сім'єю до Києва. Під час війни - в евакуації, звідки повернувся 1948 року.

У 1957 закінчив Київський державний університет імені Т. Шевченка (заочно). Жив у Києві. Член редколегії та співредактор художньо-публіцистичного альманаху "Егупец" київського Інституту юдаїки.

Публікувався в альманахах, журналах і газетах, серед них: "Літературний спадок", "Новий світ", "Юність", "Питання літератури", "У світі книг", "Дитяча література", "Книжковий огляд", "Вогник", "Літературна газета", "Літературне навчання", "Радянський екран", "Радянська культура", "Сім'я та школа", "Філософська та соціологічна думка", "Вечірній Київ" та інші.

Діти:

- Іван (Йоханан, нар. 1962) - радянський і американський історик, філолог, есеїст, перекладач.
- Катерина (Катя, нар. 1970) - німецький філолог-русист, журналіст і письменник.

Саме творчість Катерини і є предметом дослідження даної роботи.

Вона вивчала літературознавство і славистику в Тартуському університеті в Естонії. У 1998 році вона захистила дисертацію в Російському державному гуманітарному університеті "Поетика прози Ходасевича". З 1999 постійно проживає в Берліні. Працювала журналісткою Німецька хвиля, Свобода. Пише для різних російських, українських і німецьких видань ЗМІ (зокрема, для Сноба). З 2011 року вона веде колонку "Західно-східна дівка" у щотижневій газеті Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung і працює з освітньо-культурними центрами (з Інститутом іудаїки). Катерина Петровська мешкає

разом зі своїм чоловіком Тобіасом Мюнсермаєром, двома доньками Розою та Марусею в Берліні. Петровська досі має українське громадянство.

У 2013 році ім'я Каті Петровської гучно прозвучало в Європі. Спочатку вона стала лауреаткою престижної премії Інгеборг Бахман, а незабаром - італійської премії Стрега. За дебютну книжку "Мабуць Естер" - роман, у якому письменниця, розповідаючи історію своєї сім'ї, оповідає водночас і про події епохального значення. Жовтнева революція, дві світові війни, втеча, еміграція, Бабин Яр... Уся трагедія минулого століття сплавляється в амальгаму доль та імен. Або можливих імен. Чому "Мабуць Естер"? Катя Петровська не впевнена, чи справді її бабусю, яку вбили в Бабиному Яру, звали Естер... Зниклі безвісти, стерті з лиця землі... Ці люди, історії про яких - у багатьох українських родинах, що вони залишили після своєї насильницької смерті, що хочуть сказати крізь час? Книжка Каті Петровської також є своєрідним пошуком власної ідентичності, власного минулого.

Катя Петровська каже, що у книжці «Мабуць Естер» розповіла про історію своєї сім'ї, яка може виглядати як історія "жертв", - про Бабин Яр, про зниклу Польщу, про дідуся, який сидів у концтаборі Маутгаузен і повернувся через сорок років додому. У книзі не тільки війна. Естер - а саме так звали прабабусю Катерини, вбиту 1941 року біля будинку на Лютеранській вулиці, - це спроба сказати, що насправді ми не знаємо, як це було, оскільки навіть імені її не знаємо. Це "здається" - найважливіший модус всієї книжки: це те саме неприйняття того, що трапилося або скоєного, невизнання його закономірності.

Це книжка не про минуле, а про сьогодення сучасної людини, яка весь час спотикається об війну. Вона цього не хоче. Вона хоче бачити красиві ландшафти, картини тощо. Але весь час спотикається. Вона каже, що думала, що буде розповідати про двісті років історії моєї сім'ї, у Солженіцина є книжка "Двісті років разом", двісті років з євреями. У мене теж так вийшло - двісті років з євреями. У російському просторі відбувалася інструменталізація переможних криків, а в Німеччині я потрапила в дуже щільне середовище

людей, які серйозно займалися тим, що зробили німці та як можна впоратися з таким сприйняттям і розумінням історії, як можна з цим усім жити; мене це вразило. Німці сказали це "ми". "Ми в усьому винні". Були це "ми" чи не "ми" - інша справа. Я добре пам'ятаю момент у перебудовній історії, коли ми теж були дуже близькі до цього "ми", до того, щоб сказати, що "це" зробили не комуністи, не євреї-комісари, не росіяни, не латиські стрільці або хто там іще був, а це зробили ми по відношенню до всіх нас. Але цього "національного консенсусу" (хоча я не дуже впевнена у слові "національний") не відбулося.

При написанні твору використовувалася історія Бабиного Яру, книга Анатолія Кузнецова. Історія Бабиного Яру після війни - теж злочин. Безліч киян намагалися якось розповісти про це місце, чого тільки варта історія створення меморіалу!

Події твору є правдивими і справді про бабусю батька автора.

Катя Петровська, крім документів, спирається на розповіді тих, хто вижив, і власний досвід подорожей, досвід своєї сім'ї, докази, здобуті нею самою. Її історія топологічно починається на берлінському вокзалі.

"Здається Естер" - не зовсім про витяг і порятунок мертвих із пазурів небуття, а зокрема - і про тих, хто вижив. Катя Петровська намагається визначити себе через історію своєї сім'ї, роблять спробу прорватися крізь лакуну пам'яті до себе. Питання Петровської - хто я і з якого місця в історії я говорю? Хто я, якщо я не знаю, ким були вони?

Шість розділів "Можливо, Естер" змонтовані з численних невеличких епізодів подій, що відбуваються в трьох часових шарах, які зрештою перетворюються на чудово пов'язаний хитромудрий твір. Відбувається це завдяки фігурі оповідачки.

Головною особливістю оповіді є комбінація фактів і вигадки (фрагментарність). "Можливо, Естер" згадує багато історичних подій та реалій: Бабин яр, справа Штерна і Васильєва, ГУЛАГ тощо. Ці згадки є позатекстовими історичними подіями і вписують сім'ю Петровських у світову історію та створюють відчуття достовірності.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Темою роботи є характеристика особливостей перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»).

Роман розповідає історію великої сім'ї автора аж до двоюрідного прадідуся, розстріляного 1932 року за політичний злочин, та бабусі її батька, що лишилася сама в окупованому Києві 1941 року, ім'я якої, можливо, було Естер. Книжка швидко знайшла свою аудиторію та визнання в літературній спільноті й уже перекладена 18 мовами. Роман складається з численних коротких епізодів, змонтованих разом так, що зрештою вони складають добре пов'язаний хитромудрий сюжет.

В рамках виконання роботи наведено:

- Дослідження теоретико-методологічних засад/основ дослідження культурних реалій
- Характеристику історичних передумов дослідження
- Характеристику проблеми класифікації культурних реалій
- Характеристику лінгвальних та екстралінгвальних особливостей відтворення культурних реалій
- Характеристику культурних реалій, як засоби відтворення художньої картини світу
- Аналіз перекладу культурних реалій
- Характеристику засобів перекладу реалій
- Класифікацію мовних реалій
- Характеристику засобів передачі реалій
- Практичні аспекти перекладу культурних реалій (на матеріалі збірки оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер»)
- Характеристику оповідань Каті Петровської «Мабуть Естер».

Словами-реаліями називаються перекладознавчі категорії, які відіграють першорядну роль у відображенні соціально-історичного та культурного контексту, надають національного забарвлення. Водночас реалія часто стає каменем спотикання для перекладача, оскільки її правильне витлумачення вимагає виходу за межі тексту в широкий контекст і за текст.

Можна сказати, що реаліями називаються лексеми, що позначають предмети або явища матеріальної культури, етнонаціональні особливості, звичаї, обряди, а також історичні факти або процеси, які зазвичай не мають лексичних еквівалентів в інших мовах.

Саме слово «реалія» походить від латинського прикметника середнього роду множини *realis*, -e, *realia* - «речовий», «дійсний», яке перетворилося під впливом аналогічних лексичних категорій на іменник жіночого роду.

Реалії поділяються на п'ять основних груп:

- Абсолютні (повні) реалії - слова, що зустрічаються лише в одній культурі, в одній мові. Це власні імена (особливо географічні назви, назви фірм, свят, національних страв, звичаїв, предметів одягу, казкових та міфологічних персонажів, напоїв тощо)
- Часткові реалії – безеквівалентна лексика, хибні друзі перекладача. Збігаються лише частково за значенням. Це слова з культурним підтекстом, що несуть у собі фонову інформацію
 - Структурні реалії (структурні екзотизи)
 - Реалії, які не мають мовного еквівалента, але мають понятійний еквівалент
 - Слова з конотаціями, що мають еквіваленти.

Реалії, що увійшли до української з інших мов, зазвичай позначають:

- Власні імена;
- Монети;
- Посади та позначення осіб;
- Деталі костюма та прикраси;

- Страви та напої;
- Звернення та титули при іменах.

Пітер Ньюмарк виділяє наступні групи культурно-специфічних слів (реалій):

XI. Екологія

XII. Матеріальна культура (артефакти)

9) Їжа

10) Одяг

11) Будинки і міста

12) Транспорт

XIII. Соціальна культура

XIV. Організації

7) Політична і адміністративна

8) Релігійна

9) Мистецька

XV. Звички і поведінка.

Художній текст є надзвичайно складною структурою. Перш за все в ньому виокремлюються різні і разом з тим взаємопов'язані рівні:

- Ідейно-естетичний (ідеологічний)
- Жанрово-композиційний
- Власне мовний як естетична мовленнєва система.

Питання про переклад реалій належить до одного з найскладніших у теорії перекладу, бо "воно пов'язане з цілою низкою різномірних аспектів, таких, як перекладацький аспект країнознавства, культура перекладача, врахування фонових знань (знайомство з відповідним середовищем, культурою, епохою) читача перекладу порівняно зі звичними сприйняттями та психологією читача оригіналу, і, зрештою, чимало літературознавчих та лінгвістичних моментів".

Переклад реалій становить великі складнощі з огляду на те, що в більшості випадків у культурі мови, що перекладає, не існує явища або

предмета, позначуваного реалією в мові перекладу. У зв'язку з цим під час перекладу реалій необхідно використовувати різні перекладацькі трансформації, які є "різноманітними міжмовними перетвореннями, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності ("адекватності перекладу") всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов".

З точки зору В.М. Комісарова, основними способами передачі реалій з однієї мови на іншу є такі п'ять способів:

1. Відповідності - запозичення, які відтворюють у мові, що перекладається, форму або вимову;

2. Відповідності - кальки, що відтворюють поморфемний склад слова або словосполучення;

3. Відповідності - аналоги, які являють собою найближче за значенням слово мови, що перекладається, проте воно може бути вжите, як правило, тільки в даному контексті;

4. Відповідності - лексичні заміни, які утворюються в процесі перекладацьких трансформацій;

5. Опис, що використовується тоді, коли інші способи недоречні або не представляється можливим їх використовувати.

Катерина Миронівна Петровська народилася 3 лютого 1970 року у місті Києві. Є донькою київського літератора, письменника та красзнавця Мирона Петровського.

У 2013 році ім'я Каті Петровської гучно прозвучало в Європі. Спочатку вона стала лауреаткою престижної премії Інгеборг Бахман, а незабаром - італійської премії Стрега. За дебютну книжку "Мабуть Естер" - роман, у якому письменниця, розповідаючи історію своєї сім'ї, оповідає водночас і про події епохального значення. Жовтнева революція, дві світові війни, втеча, еміграція, Бабин Яр... Уся трагедія минулого століття сплавляється в амальгаму доль та імен. Або можливих імен. Чому "Мабуть Естер"? Катя Петровська не впевнена, чи справді її бабусю, яку вбили в Бабиному Яру, звали Естер...

Зниклі безвісти, стерті з лиця землі... Ці люди, історії про яких - у багатьох українських родинах, що вони залишили після своєї насильницької смерті, що хочуть сказати крізь час? Книжка Каті Петровської також є своєрідним пошуком власної ідентичності, власного минулого.

Події твору є правдивими і справді про бабусю батька автора.

"Здається Естер" Каті Петровської, за її власним зізнанням, багато в чому почалася зі світлини-експозиції з барака в таборі Маутгаузен, на якій дослідниця намагалася відшукати свого дідуся, але бачила лише очі в'язнів. Оніміння, що супроводжувало Петровську під час цієї незустрічі з минулим, стало відправною точкою і водночас допомогло їй знайти спосіб висловлювання.

Катя Петровська, крім документів, спирається на розповіді тих, хто вижив, і власний досвід подорожей, досвід своєї сім'ї, докази, здобуті нею самою. Її історія топологічно починається на берлінському вокзалі.

Петровська приміряє "до себе" фотографію довоєнного Києва, вулицю Чепла, будинок 14. Коли ця фотографія, цей будинок із людьми на його тлі стають їй близькими, дослідниця дізнається від матері, що потрібен був будинок під номером 16. Петровській пощастило - краєчок будинку номер 16 все-таки потрапив у кадр. Випадкова точка, простори "не-пам'яті", спогад про те, чого не було, виражають загальну інтонацію всіх дослідників неможливого. Це точка пам'яті тих, хто вижив, відлік, розгалуження стежок історії. Цей момент - невидимий стрижень, навколо якого вибудувана книга.

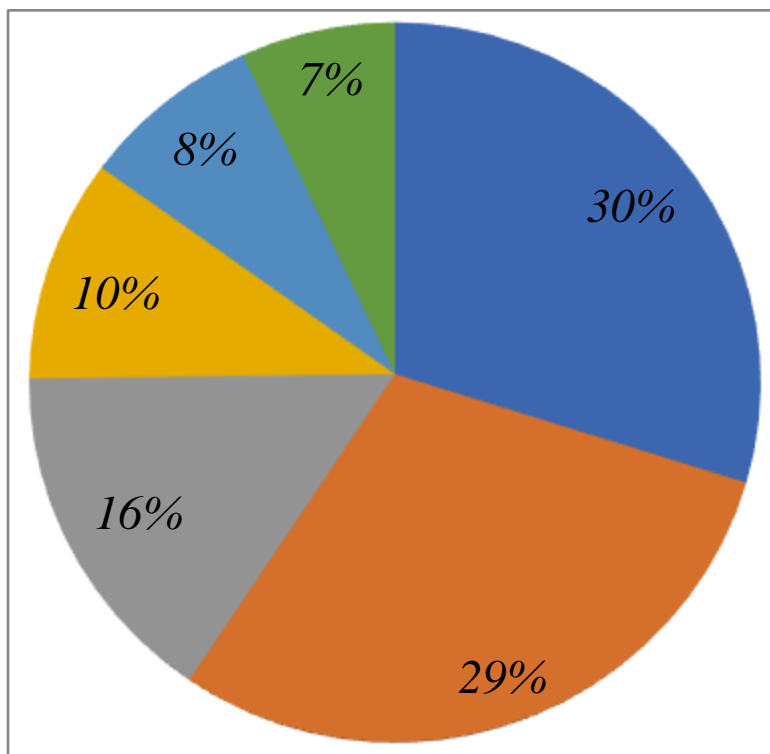
Шість розділів "Можливо, Естер" змонтовані з численних невеличких епізодів подій, що відбуваються в трьох часових шарах, які зрештою перетворюються на чудово пов'язаний хитромудрий твір. Відбувається це завдяки фігурі оповідачки.

У "Можливо, Естер" вставлено 14 фотографій.

ДОДАТОК А

Основні складові частини текстів оповідань «Мабуць Естер».

- *Історія*
- *Історичні документи*
- *Сюжетна лінія*
- *Особистий досвід*
- *Підтверджені докази історичних подій власного дослідження авторки*
- *Вигадки*

ДОДАТОК Б

Влахів і Флорін	Л. В. Мосієнко	Г.Д. Томахін	В. Г. Виноградов, Л. Бархударов, С. І. Влахів, С. П. Флорін	В.П. Конєцка
Реалії - власні імена;	Національні реалії	Географічні назви	Абсолютні (повні) реалії	Кореневі
Реалії, що виражають місцевий історичний колорит культури тієї чи іншої народності або країни;	Мікролокальні реалії	Назви особистостей (антропоніми)	Часткові реалії	Похідні
Загальнонаціональні реалії.	Мікролокальні реалії	Етнографічні реалії	Структурні реалії (структурні екзотизи)	Складні
	Чужі реалії	Суспільно-політичні реалії.	Реалії, які не мають мовного еквівалента, але мають понятійний еквівалент	Складнопохідні
	Інтернаціональні реалії		Слова з конотаціями, що мають еквіваленти.	Скорочення
	Регіональні реалії			Складноскорочені
				Скорочено-похідні
				Абревіатури

ДОДАТОК В

Власний переклад уривків із збірки оповідань К. Петровської «Мабуть Естер» на українську.

<p>"Wir waren eine sowjetische Familie, russisch und nicht religiös, das Russische war das stolze Erbe aller, die wussten, was Verzweiflung ist, angesichts des Schicksals der eigenen Heimat, wie der Dichter sagt, Nur du gibst mir Stütze und Halt, o du große, mächtige, wahrheitsgetreue und freie russische Sprache, und heute höre ich diesen Worten o du fröhliche, o du selige, wir bestimmten uns nicht mehr durch die lebenden und die toten Verwandten und ihre Orte, sondern durch unsere Sprachen"</p>	<p>"Ми були радянською сім'єю, російською, а не релігійною, російська мова була гордим надбанням всіх, хто знав, що таке відчай перед обличчям долі своєї Батьківщини, як каже поет, Лишь ты меня поддерживаешь и держишь, О великий, могучий, правдивый и свободный русский язык, и сегодня я слышу эти слова О радостный, о благословенный, мы определяем себя уже не по живым и мертвым родственникам и их местам, а по нашим языкам".</p>
<p>"Ebenso wie Wil [дядя] bin auch ich als Teil des staatlichen Stoffwechsels geboren, hundert Jahre nach Lenin. Ich feierte meine Geburtstage zusammen mit Lenin, nur minus hundert. Ich wusste, es wird mir immer helfen, meine Koordinaten in der Weltgeschichte zu finden, aber die Kraft des jungen, aufstrebenden Staats, die meinem Onkel durch Geburt geschenkt wurde, war längst dahingeschwunden"</p>	<p>"Так само, як і Віл, я народився як частина державного метаболізму, через сто років після Леніна. Я святкував свої дні народження разом з Леніним, тільки мінус сто. Я знав, що вона завжди допоможе мені знайти свої координати у світовій історії, але сила молодого держави, що зароджувалася, дана моєму дядькові від народження, вже давно згасла".</p>
<p>"Mit meinen slawischen Sprachen versuchte ich, das Polnische zu erraten, Ahnungen ersetzen Kenntnisse, Polen war taub, ich war stumm"</p>	<p>"Своїми слов'янськими мовами я намагався вгадати польську, здогадки замінюють знання, Польща була глуха, я німий".</p>
<p>"Lange Zeit verstand ich nicht, was das EBP.KWAS bedeutete, so stand es ganz oben auf dem Zettel, ich startete auf dieses EBP, denn die kyrillische Abkürzung hätte genauso gut als EBPопейский, JEWPоpejskij, europäischer, wie als EBPейский, JEWPреjskij, jüdischer Kwas verstanden werden können".</p>	<p>"Довгий час я не розумів, що таке ЄВР. КВАС означало, було написано вгорі записки, я втупився в це ЄВР, тому що кириличну абрєвіатуру з таким же успіхом можна було зрозуміти як ЄВРопейский, JEВроpejskij, європейський, як ЄВРейский, JEWPреjskij, єврейський квас".</p>

"beherrschte keine der Sprache meiner Vorfahren, kein Polnisch, kein Jiddisch, kein Hebräisch, keine Gebärdensprache, ich wusste nichts über die Shtetl, ich kannte kein Gebet, ich war Anfängerin in all jenen Disziplinen, zu denen meine Verwandten sich berufen fühlten"

"не знала жодної мови моїх предків, ні польської, ні ідиш, ні івриту, ні мови жестів, я нічого не знав про штетл, я не знав молитви, я була новачком у всіх тих дисциплінах, до яких відчували покликання мої родичі".

ZUSAMMENFASSUNG

Das Thema der Arbeit ist die Charakterisierung der Besonderheiten der Übersetzung kultureller Realitäten (basierend auf der Sammlung von Kurzgeschichten von Katya Petrovska "Vielleicht Esther").

Dieser Roman erzählt die Geschichte der Großfamilie der Autorin bis hin zu ihrem Urgroßvater, der 1932 wegen eines politischen Verbrechens erschossen wurde, und der Großmutter väterlicherseits, die 1941 im besetzten Kiew allein zurückblieb und möglicherweise Esther hieß. Das Buch fand schnell sein Publikum und Anerkennung in der Literaturszene und wurde bereits in 18 Sprachen übersetzt. Der Roman besteht aus zahlreichen kurzen Episoden, die so zusammengefügt sind, dass sie am Ende eine gut verknüpfte, komplexe Handlung ergeben.

Es ist anzumerken, dass die Fragmentierung der Erzählung eine bedeutende Rolle in dem Werk spielt und sich in der Unterbrechung der chronologischen Abfolge, der Identifizierung von zufälligen Verbindungen zwischen Objekten und Assoziationen manifestiert. Die Erzählerin offenbart den Lesern die Geschichte ihrer Familie und gleichzeitig die Geschichte ihrer Reise und hält so ihre Beobachtungen, Erinnerungen und Überlegungen fest. Je weiter die Erzählerin in die Vergangenheit vordringt, desto weniger ist sie über das Schicksal ihrer Verwandten informiert, so dass sie diese Erinnerungen ergänzen und erfinden muss.

Gibt es Grenzen für die Fakten, die Fiktion und die Erinnerungen, die uns offenbart werden? Und warum sprechen wir über die Erinnerung als Hauptthema des Romans, wenn der Erzähler keines der beschriebenen Ereignisse (den Holocaust und die Repressionen der sowjetischen Regierung) selbst erlebt hat? Wie in den meisten Romanen der dritten Generation von Autoren der Erinnerungsliteratur sind auch in dem hier untersuchten Werk die Grenzen zwischen autobiografisch inspirierten Erzählungen und sorgfältig ausgearbeiteter literarischer Fiktion fließend.

Die Relevanz des Themas des Werkes wird durch das Thema des Werkes selbst und die Bedeutung der kulturellen Gegebenheiten bei der Übersetzung des Textes bestimmt, denn sie ermöglicht es, den Text genauer und vollständiger zu übersetzen und so viel wie möglich von dem zu bewahren, was der Autor in seinem Werk sagen wollte.

Ziel der Arbeit ist es, die Merkmale der Übersetzung kultureller Realitäten zu untersuchen und zu charakterisieren (auf der Grundlage der Geschichtensammlung von Katya Petrovskaja "Vielleicht Esther").

Um dieses Ziel zu erreichen, können die wichtigsten Aufgaben wie folgt betrachtet werden:

Studium der theoretischen und methodologischen Grundlagen / Grundlagen der Erforschung der kulturellen Realitäten.

Charakterisierung des historischen Hintergrunds der Studie.

Charakterisierung des Problems der Klassifizierung der kulturellen Realitäten.

Charakterisierung der sprachlichen und außersprachlichen Merkmale der Wiedergabe kultureller Realitäten.

Merkmale der kulturellen Realitäten als Mittel zur Wiedergabe des künstlerischen Bildes der Welt.

Analyse der Übersetzung der kulturellen Realitäten.

Merkmale der Mittel zur Übersetzung von Realitäten.

Klassifizierung der sprachlichen Realitäten.

Merkmale der Mittel zur Übertragung von Realitäten.

Praktische Aspekte der Übersetzung kultureller Realitäten (auf der Grundlage der Geschichtensammlung von Katya Petrovskaja "Vielleicht Esther").

Merkmale der Geschichten von Katya Petrovskaja "Vielleicht Esther".

Gegenstand der Studie ist die Geschichte von Katya Petrovskaja "Vielleicht Esther".

Der Forschungsgegenstand ist die Charakterisierung der kulturellen Realitäten von Katya Petrovska's Geschichte "Vielleicht Esther».

Im Rahmen dieser Arbeit wird Folgendes vorgestellt:

Erforschung der theoretischen und methodologischen Grundlagen / Grundlagen der Erforschung der kulturellen Realitäten.

Merkmale des historischen Hintergrunds der Studie.

Merkmale des Problems der Klassifizierung der kulturellen Realitäten.

Merkmale der sprachlichen und außersprachlichen Merkmale der Wiedergabe kultureller Realitäten.

Merkmale der kulturellen Realitäten als Mittel zur Wiedergabe des künstlerischen Bildes der Welt.

Analyse der Übersetzung der kulturellen Realitäten.

Merkmale der Mittel zur Übersetzung von Realitäten.

Klassifizierung der sprachlichen Realitäten.

Merkmale der Mittel zur Übertragung von Realitäten.

Praktische Aspekte der Übersetzung kultureller Realitäten (auf der Grundlage der Geschichtensammlung von Katya Petrovska "Vielleicht Esther").

Merkmale der Geschichten von Katya Petrovska "Vielleicht Esther".

Wort-Wirklichkeiten sind Übersetzungskategorien, die eine primäre Rolle bei der Widerspiegelung des sozio-historischen und kulturellen Kontextes spielen und eine nationale Färbung verleihen. Gleichzeitig wird die Realität oft zum Stolperstein für den Übersetzer, denn ihre korrekte Interpretation erfordert es, über den Text hinaus in den breiteren Kontext und über den Text hinauszugehen.

Wir können sagen, dass Realitäten Lexeme sind, die Objekte oder Phänomene der materiellen Kultur, ethno-nationale Merkmale, Bräuche, Rituale sowie historische Fakten oder Prozesse bezeichnen, die normalerweise keine lexikalische Entsprechung in anderen Sprachen haben.

Das Wort "Realität" selbst stammt von dem lateinischen Neutrum Plural Adjektiv *realis*, -e, *realia* - "wirklich", "real", das unter dem Einfluss ähnlicher lexikalischer Kategorien zu einem femininen Substantiv wurde.

Die Realitäten werden in fünf Hauptgruppen unterteilt:

Absolute (vollständige) Realitäten - Wörter, die nur in einer Kultur, in einer Sprache vorkommen. Es handelt sich um Eigennamen (insbesondere geografische Namen, Firmennamen, Feiertage, nationale Gerichte, Bräuche, Kleidungsstücke, Märchen- und Sagengestalten, Getränke usw.)

Partielle Realitäten - nicht äquivalentes Vokabular, falsche Freunde des Übersetzers. Sie stimmen in ihrer Bedeutung nur teilweise überein. Dies sind Wörter mit kulturellen Konnotationen, die Hintergrundinformationen enthalten

Strukturelle Realitäten (strukturelle Exoten)

Realitäten, die keine sprachliche Entsprechung haben, aber eine begriffliche Entsprechung.

Wörter mit Konnotationen, die eine Entsprechung haben.

Realitäten, die aus anderen Sprachen ins Ukrainische gelangt sind, bezeichnen in der Regel:

Eigene Namen;

Münzen;

Positionen und Bezeichnungen von Personen;

Einzelheiten zu Kostüm und Schmuck;

Essen und Trinken;

Anschriften und Titel mit Namen.

Ein literarischer Text ist ein äußerst komplexes Gebilde. Zunächst einmal unterscheidet sie zwischen verschiedenen und gleichzeitig miteinander verbundenen Ebenen:

Ideologisch und ästhetisch (ideologisch)

Genre-Komposition

Eigentlich linguistisch als ästhetisches Sprachsystem.

Die Frage der Übersetzung von Realitäten ist eine der schwierigsten in der Übersetzungstheorie, denn "sie ist mit einer Reihe von heterogenen Aspekten verbunden, wie dem Übersetzungsaspekt der Landeskunde, der Kultur des Übersetzers, der Berücksichtigung des Hintergrundwissens (Vertrautheit mit der jeweiligen Umgebung, Kultur, Epoche) des Lesers der Übersetzung im Vergleich zu den üblichen Wahrnehmungen und der Psychologie des Lesers des Originals, und schließlich vielen literarischen und sprachlichen Aspekten".

Die Übersetzung von Realitäten ist sehr schwierig, da es in den meisten Fällen in der Kultur der Zielsprache kein Phänomen oder Objekt gibt, das in der Zielsprache als Realität bezeichnet wird. In dieser Hinsicht ist es bei der Übersetzung von Realien notwendig, verschiedene Übersetzungstransformationen zu verwenden, d.h. "verschiedene interlinguale Transformationen, die durchgeführt werden, um trotz der Unterschiede in den formalen und semantischen Systemen der beiden Sprachen Übersetzungsäquivalenz ("Übersetzungsadäquanz") zu erreichen".

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Petrowskaja, Katja. Vielleicht Esther. Suhrkamp Verlag, Berlin, 2014.
2. Assman, Aleida. Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses. München: Beck, 1999.
3. Assmann, Aleida. Der lange Schatten der Vergangenheit: Erinnerungskultur und Geschichtspolitik. München: Beck, 2006.
4. Assmann, Aleida. Re-forming memory. Between individual and collective forms of constructing the past. Performing the Past: Memory, History, and Identity in Modern Europe. Amsterdam University Press, 2010.
5. Assmann, Jan. Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in früheren Hochkulturen. München: Beck, 1997.
6. Assmann, Jan. Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. In: Jan Assmann und Tonio Hölscher (Hg.). Kultur und Gedächtnis.
7. Auffermann, Verena. Laudatio auf Katja Petrowskaja. Schubart-Literaturpreis. Schubart-Literaturpreis. Aalen: Stadt Aalen, Amt für Kultur und Tourismus, 2015, S. 13-17.
8. Benessaieh, Afef. "Multiculturalism, Interculturality, Transculturality." Amériques Transculturelles – Transcultural Americas, University of Ottawa Press, 2010, pp. 11-38.
9. Bisky, Jen. Die Vergangenheit lebt, wie sie will, Süddeutsche Zeitung, 1. März 2014.
10. Böttiger, Helmut. "Wir sind die letzten Europäer!". ZEIT, Nr. 12, Donnerstag, 13. März 2014.
11. Braun, Michael. Wem gehört die Geschichte?: Erinnerungskultur in Literatur und Film. Aschendorff. 2012.
12. Crownshaw, Rick. Introduction: Transcultural memory. Transcultural memory. Taylor & Francis. 2014. pp. 1-9.
13. Dubrowska, Małgorzata. "Doppeltes Grab"?: zur Metaphorik des deutsch-jüdischen Dialogs im Werk von Barbara Honigmann, Monika Maron, Katja Petrowskaja und Mirna Funk. Identitätsdiskurs im deutsch-jüdischen Dialog.

Frankfurt am Main: Peter Lang Edition, 2017, s. 47-65.

14. Dubrowska, Małgorzata. Verlust als Identität: das Ich auf der Suche nach dem verschütteten Familiengedächtnis in Katja Petrowskajas "Vielleicht Esther". *Odyseen des Humanen*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016, S. 425-432.

15. Eckert, Gabriele. The function of multilingual languages use in Katja Petrowskaja's *Vielleicht Esther*. *Glossen*. Carlisle, Pa., 2015, p.40.

16. Eckart, Gabriele. Intermixing German and Russian in Lou Andreas-Salomé's travelogue "Russland mit Rainer" and Katja Petrowskaja's autobiographical narrative "Vielleicht Esther". *Rocky Mountain review of language and literature*. Rocky Mountain Modern Language Association, 71, 2017, 2, S. 135-150.

17. Geissler, Cornelia. Die Lebenden und die Toten. Ein Zuhause für eine Familie: Katja Petrowskajas "Vielleicht Esther". *Frankfurter Rundschau*, Nr. 57, 8. 2014, S. 33.

18. George, Lisa-Marie. Petrowskaja, Katja: Eine unerzählte Geschichte: ein Gespräch mit der Bachmann-Preisträgerin. *Literaturkritik.de*. Marburg: *LiteraturWissenschaft.de*, 2013, 15, 7. S. 39-42.

19. Hirsch, Marianne. *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*. Columbia University Press, 2008.

20. Krauss, Hannes. German novels – Russian women writers. Durham, NC: Duke University, Department of Germanic Languages & Literatures, 5-6.2016-2017, pp. 109-118.

21. Kristeva, Julia. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Language and Art*. New York: Columbia University Press, 1980.

22. Kürten, Jochen. Literarische Brückenbauerin: Katja Petrowskaja. *Deutsche Welle*, 08.07.2013.

23. Küveler, Jan. *Der Holocaust ist unsere Antike*. Welt, 2014.

24. Lizarazu, Maria Roca. The family tree, the web, and the palimpsest: figures of postmemory in Katja Petrowskaja's "Vielleicht Esther". *The modern language review*. London: MHRA, 113, 2018, 1, pp. 168-189.

- 25.Luhmann, Niklas. Erziehung als Formung des Lebenslaufs. Bildung und Weiterbildung im Erziehungssystem. Lebenslauf und Humanontogenese als Medium und Form. Frankfurt a.M.: Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft, 1997.
- 26.McGlothlin, Erin. Second Generation Holocaust Literature: Legacies of Survival and Perpetration. Rochester: Camden House, 2006.
- 27.Osborne, Dora. Encountering the archive in Katja Petrowskaja's "Vielleicht Esther". Seminar. Univ. of Toronto Press 52 2016, 3, pp. 255-272.
- 28.Paperno, Irina. Intimacy and History: The Herzen Family Drama Reconsidered, Russian Literature 61: 1-2 (Special Issue). Elsevier, Amsterdam, 2007.
- 29.Pollack, Karin. "Licht auf das große Ganze". Die deutsch-ukrainische Schriftstellerin Katja Petrowskaja über ihr historisches Gewissen, Russlands Krieg gegen die Ukraine und darüber, warum sie ihren Roman "Vielleicht Esther" auf Deutsch geschrieben hat. Der Standard (Album), Nr. 8117, Rubrik: Schwerpunkt Ukraine, Samstag, 17. Oktober 2015, s. A1-A3.
- 30.Pieper, Irene. Nüchterne Spurensuche, reflexives Erinnern: zur Lenkung von Leseremotionen in der literarischen Erinnerungskultur der Gegenwart. Große Gefühle. Hildesheim: Universitätsverlag Hildesheim, Georg Olms Verlag. 2017. s. 67-82.
- 31.Primo, Levi. Ist das ein Mensch? Auflage, München, 2005.
- 32.Rutka, Anna. "Wünschelrute" deutsch: über Sprachkritik und Sprachreflexion als Modi der Erinnerungshandlungen in Katja Petrowskajas "Vielleicht Esther". Colloquia Germanica Stetinensia. Szczecin: Wydawn Naukowe Uniw. 25, 2016, pp. 85-99.
- 33.Schmeling, Manfred. Schmitz-Emans, Monika. Multilinguale Literatur im 20. Jahrhundert. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2002.
- 34.Schmidt, Siegfried J. Gedächtnis – Erzählen – Identität. Mnemosyne. Formen und Funktionen der kulturellen Erinnerung. Frankfurt a.M.: Fischer Taschenbuch, 1993.
- 35.Tzschentke, Hannah. Motive der Verschränkung von Gegenwart und

Vergangenheit in Katja Petrowskajas Vielleicht Esther. Schulte, Sanna (Hg.).
Erschriebene Erinnerung: Die Mehrdimensionalität literarischer Inszenierung.
Köln [u.a.] Böhlau, 2015, pp. 270-286.

36. Viele, Jan. Als der Krieg nicht zu Ende war F.A.Z. Frankfurter
Allgemeine Zeitung vom 08. März 2014.

37. Барт Р. От произведения к тексту // Барт Р. Избранные работы:
Семиотика: Поэтика. М., 1989.

38. Крестева Ю. Текст романа // Крестева Ю. Избранные труды:
Разрушение поэтики. М.: РОССПЭН, 2004.